

16+

Літаратурныя часопісы: *Кнігі з іншых прастораў* *Перамога маладога кампазітара*
што пачытаць? стар. 6 стар. 10 стар. 15

«Каб да апошніх дзён любіць...»

Памятная дошка з'явілася ў Гомелі на доме, дзе жыў паэт Анатоль Грачанікаў. Макет памятнай дошкі выдатнай асобы стварыў літаратар і мастак Генадзь Говар. Каб яе ўсталяваць, 32 члены гомельскага аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі сабралі грошы і зрабілі падарунак землякам: дзеля памяці пра майстра слова, якому сёлета магло б споўніцца 80 гадоў, але пражыў ён толькі 52. Адкрыццё мемарыяльнай дошкі ў год юбілею паэта адбылося падчас «Славянскіх літаратурных дажынак — 2018», у якіх узялі ўдзел пісьменнікі не толькі нашай краіны, але Расіі і Украіны. Старшыня гомельскага аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Уладзімір Гаўрыловіч лічыць, што творчасць Грачанікава яшчэ не да канца ацэнена.

Магчыма, ушанаванне памяці паэта падштурхне нашых сучаснікаў да асэнсавання яго твораў.

Працяг на стар. 5 ►

Фота БелТА.

Светлыя знакі сяброўства

Шматлікімі перспектывамі напаяўняецца супрацоўніцтва Беларусі і Кітая ў сферы літаратуры. Гэтым разам беларускі чытач мае магчымасць падрабязней пазнаёміцца з культурай і гісторыяй сяброўскай краіны: у Беларусі адкрыўся першы аддзел кітайскай літаратуры ў рамках праекта «Паліцы кітайскіх кніг».

Працяг на стар. 2 ►

Фота Кастуся Дробава.

Акізенты тыдня:

краіна

Аляксандр Лукашэнка накіраваў віншаванне ўдзельнікам і гасцям XIII Беларускага міжнароднага медыя-форуму «Партнёрства ў імя будучыні: лічбавы парадак дня для медыяпрасторы», паведамляе БелТА. «За час свайго існавання форум стаў аўтарытэтай пляцоўкай для дзелавых стасункаў прадстаўнікоў СМІ краін блізкага і далёкага замежжа. Гэта мерапрыемства дае ўнікальную магчымасць абмяняцца прафесійным вопытам і натхняе на новыя ідэі», — гаворыцца ў прывітанні. «Сучасная медыяпрастора не мае межаў, а лічбавыя тэхналогіі адкрылі шырокія магчымасці для творчасці і прапанавалі багаты выбар крыніц інфармацыі. Таму сёння журналісцкай супольнасці неабходна засяродзіць увагу на пытаннях захавання прафесійнай этыкі і норм маралі — такіх жа важных, як і свабоднае выказванне сваіх перакананняў», — адзначыў Аляксандр Лукашэнка. Кіраўнік дзяржавы пажадаў удзельнікам мерапрыемства плённай працы і поспехаў у пошуку цікавых рашэнняў, здольных зрабіць медыясяроддзе яшчэ больш прывабным, бяспечным і карысным.

Міністр інфармацыі Беларусі Аляксандр Карлюкевіч на XIII Беларускай міжнароднай медыяфоруме «Партнёрства ў імя будучыні: лічбавы парадак дня для медыяпрасторы» адзначыў, што інтэрнэт-рэсурсы з'яўляюцца эфектыўным інструментам фарміравання грамадскай думкі, паведамляе БелТА. «Журналістаў часта абвінавачваюць у спробах маніпуляваць грамадскай свядомасцю, у нас бачаць арганізатараў інфармацыйных войнаў. Можа, усё значна прасцей і журналісты ўсяго толькі шукаюць праўду, імкнучыся на словах выбіраць дарогу ад рэальнай рэчаіснасці да ідэалаў жыццёвага ўладкавання? Але часта здараецца так, што слова становяцца каталізатарам, з'яўляюцца грознай зброяй, страляе ў сэрца, душы, пранізвае свядомасць», — падкрэсліў Аляксандр Карлюкевіч. Міністр заклікаў аспрэчваць розныя меркаванні з разуменнем і павагай да ўсіх каштоўнасцей свабоднага дэмакратычнага грамадства.

Заўтра, 15 верасня, у Гродне пры падтрымцы Міністэрства інфармацыі другі раз пройдзе фестываль кнігі «Кніжныя скарбы Беларусі». Свае навінкі прэзентуюць дваццаць выдавецтваў і тыпаграфій краіны. Жыхары і госці горада змогуць пазнаёміцца з творчасцю пісьменнікаў Гродзеншчыны, паглядзець літаратурна-музычную праграму, прысвечаную 890-годдзю Гродна. У межах фестывалю Саюз пісьменнікаў правядзе творчыя сустрэчы з аматарамі паэзіі. Арганізатарамі выступілі Гродзенскі аблвыканкам, «Гроднааблсаюздрук», Гродзенская абласная навуковая бібліятэка імя Я. Карскага.

Святы нацыянальных культур, гэтым разам — малдаўскай і яўрэйскай — пройдуць на гэтых выхадных у Верхнім горадзе. У суботу на галоўнай сцэне выступяць самабытныя творчыя калектывы, малдаўскія паэты. Мінакоў чакае рэканструкцыя аўтэнтычнага вясельнага абраду, майстар-класы па прыгатаванні нацыянальных страў, дэгустацыя віна. Спецыяльныя госці свята — заслужаны дзеяч мастацтваў Малдовы Нелі Чабану. 16 верасня, у нядзелю, разгорнецца свята яўрэйскай культуры, падчас якога будуць напоўніцу прадстаўлены багачэ і шматстайнасць нацыянальнага побыту яўрэйскага народа. Свае праграмы прэзентуюць удзельнікі яўрэйскага культурнага таварыства «Эмуна», а мінчане змогуць пагутарыць з равінамі і даведацца пра асаблівасць ладу жыцця кожнага кірунку іудаізму.

Беларускія кнігі шырока прадстаўлены на выстаўцы айчынных вытворцаў *Made in Belarus*, якая ладзіцца гэтымі днямі ў Ташкенце. Навінкі мастацкай, метадычнай і навуковай літаратуры прэзентуюць вядучыя выдавецтвы краіны: «Мастацкая літаратура», «Беларусь», «Беларуская энцыклапедыя імя Петруся Броўкі», «Народная асвета», «Вышэйшая школа». Выстаўка ладзіцца Беларускай гандлёва-прамысловай палатай пры падтрымцы дзяржаўных органаў дзвюх краін. Экспануюцца прадукцыі каля 130 вядучых беларускіх арганізацый — экспарцёраў тавараў і паслуг у розных галінах.

Агляд афіцыйных падзей ад Наталлі НАРУТОВІЧ

Супрацоўніцтва

ПАЛІЦЫ КІТАЙСКІХ КНІГ: НОВЫ ПРАЕКТ

У Міністэрстве інфармацыі Рэспублікі Беларусь адбылося пасяджэнне Каардынацыйнай групы па рэалізацыі Праекта перакладу і публікацыі класічных літаратурных твораў Кітая і Беларусі — пад старшынствам намесніка міністра інфармацыі Ігара Бузоўскага.

Удзел у пасяджэнні ўзялі кіраўнікі Выдавецкага дома «Звязда», выдавецтва «Мастацкая літаратура», прадстаўнікі ААТ «Белкніга», выдавецтва «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі», рэдакцыі часопіса «Вясёлка». Размова ішла пра дасягнутыя дамоўленасці па супрацоўніцтве з кітайскім бокам па выніках удзелу беларускай дэлегацыі ў мерапрыем-

ствах XXV Пекінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі. Асобна была вылучана тэма адкрыцця ў мінскіх кнігарнях паліцы кітайскіх кніг.

Таксама ішла гаворка пра новыя выдавецкія праекты, якія будуць прысвечаны перакладам кітайскай паэзіі і прозы на беларускую мову. Пашырыцца вядомая чытачу серыя «Светлыя знакі. Паэты Кітая», якой цяпер апыкуецца выдавецтва «Мастацкая літаратура». Будзе выдадзены шэраг новых культуралагічных кніг, прысвечаных Паднябеснай.

Мікола РАЎНАПОЛЬСКИ

Светлыя знакі сяброўства

«Паліцы кітайскіх кніг» размешчаны ў адной з крам «Белкнігі» «Кнігі & кніжачкі».

— Праект узнік падчас лютаўскай Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі 2018 года. Ініцыятарам стала Дзяржаўная адміністрацыя па справах прэсы і публікацыі Кітая, а з нашага боку ідэю падтрымала Міністэрства інфармацыі. Што датычыцца практычнай рэалізацыі, то яе ажыццявілі Кітайская нацыянальная карпарацыя па імпарце і экспарце выданняў і «Белкніга», — адзначыў генеральны дырэктар ААТ «Белкніга» Аляксандр Вашкевіч. — Фарміраваннем асартыменту займаліся кітайскія спецыялісты, таму наведнікі нашай крамы маюць ўнікальную магчымасць бліжэй пазнаёміцца з Кітаем праз успрымманне саміх кітайцаў.

На «Паліцах кітайскіх кніг» прадстаўлены выданні на кітайскай, англійскай і рускай мовах. Літаратура даволі разнапланавая. Напрыклад, прадстаўлена кніга кіраўніка КНР Сі Цзіньпіна «Аб дзяржаўным кіраванні». Ёсць выданні, прысвечаныя гісторыі розных сфер дзейнасці кітайцаў, вывучэнню кітайскай мовы, культуры краіны, можна знайсці кітайскую класіку.

Адзначаецца, што гэта толькі пачатак супрацоўніцтва, кіраўніцтва «Белкнігі» плануе прасачыць за попытам на гэтую літаратуру, каб вызначыцца, у якім кірунку працаваць далей. На працягу тыдня «Кітайскія кніжныя паліцы» будуць працаваць у рэжыме выстаўкі, пасля чытачы змогуць набыць тыя ці іншыя выданні.

Кітайскі бок таксама зацікаўлены ў пашырэнні сувязяў і знаёмстве з іншымі літаратурамі. З 2000 года ў Кітаі выйшла больш за 40 кніг беларускіх аўтараў на кітайскай мове.

— Зараз мы шукаем у Беларусі выдатных перакладчыкаў, каб сумесна выдаць кнігі пра Беларусь і Кітай, — заўважыла спадарыня Пан Лілі, віцэ-прэзідэнт Кітайскай нацыянальнай карпарацыі па імпарце і экспарце выданняў. — У Кітаі вялікі попыт на навуковую і даследчую літаратуру, таму беларускія аўтары могуць звяртацца да нас, мы спадзяёмся на супрацоўніцтва.

Сумесная праца ў сферы кнігавыдання была значна актывізавана ў 2015 годзе падчас Мінскай міжнароднай кніжнай

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

Фота Кастуся Прыбіта.

Міністр інфармацыі Рэспублікі Беларусь Аляксандр Карлюкевіч і Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол КНР у Рэспубліцы Беларусь Цуй Цымін.

выстаўкі. Было падпісана пагадненне паміж Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь і Галоўным дзяржаўным упраўленнем па справах прэсы, выдавецтваў, радыёвяшчання, кінематаграфіі і тэлебачання Кітайскай Народнай Рэспублікі па праекце перакладу публікацый класічных літаратурных твораў Кітая і Беларусі. За гэты час Выдавецкі дом «Звязда» выпусціў больш за дзясятка кніг у серыі «Светлыя знакі: паэты Кітая», зборнік кітайскай паэзіі «Пад крыламі дракона. Сто паэтаў Кітая». Да 25-годдзя ўстанавлення дыпламатычных адносін паміж Беларуссю і Кітаем была падрыхтавана і выдадзена кніга «Белорусско-китайские отношения в воспоминаниях белорусских послов» і іншыя. Сёлета эстафету перахапіла выдавецтва «Мастацкая літаратура». Яно працягнула выданне серыі «Светлыя знакі: паэты Кітая», выдала кнігу «Пялёсткі лотаса і хрызантэмы. 100 паэтаў XX века».

Праект «Паліцы кітайскіх кніг» — гэта выдатны эксперымент для нашай краіны, дзякуючы якому раскрываецца патэнцыял беларуска-кітайскіх адносін у сферы літаратуры.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

14 верасня — на першую лекцыю Уладзіміра Ашурка з цыкла «Хайку як жанр паэзіі» ў межах пасяджэння літаратурнага аб'яднання «Рэзананс» у бібліятэку імя Л. Талстога (17.45).

17 верасня — на літаратурна-музычнае мерапрыемства «Слову паэта гучаць» у СШ № 23 (15.00).

18 верасня — на прэзентацыю кнігі лепшых дзіцячых твораў «Дзеці за мір», з удзелам пісьменнікаў Навума Гальперовіча, Наталлі Касцючэнькі, Мікалая Іванова і інш. у Нацыянальную бібліятэку Беларусі (14.00).

19 верасня — на прэзентацыю кнігі Тамары Бунты «Чароўны кошык» у СШ № 168 (вул. Жукоўскага, 10, к. 3а) (10.30).

Гродзенскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

14 верасня — на прэзентацыю кнігі Браніслава Ермашкевіча «Памяць патрэбна жывым» у гарадскую бібліятэку № 7 г. Гродна (14.00).

15 верасня — на II Абласны фестываль кнігі «Кніжныя скарбы Беларусі» з удзелам Наталлі Касцючэнькі, Лізаветы Палеес, Валянціны Паліканінай і музычна-паэтычную праграму «Ода любові гораду», прысвечаную 890-годдзю Гродна, у гарадскі парк імя Жылібера (12.00).

18 верасня — на творчую сустрэчу паэтэсы, празаіка Наталлі Чаклінай-Гарбачовай «Прадчуванне чагосьці добрага» ў Гродзенскую абласную навуковую бібліятэку імя Я. Ф. Карскага (17.00).

Магілёўскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

21 верасня — на літаратурную вечарыну «Душы яго крыніца» з нагоды 60-годдзя старшынні абласнога аддзялення СПБ паэта Алеся Казека з удзелам юбіляра і Міколы Леўчанкі ў кінатэатр «Радзіма» г. Быхава (12.00).

Знагоды

3 правам доступу

Выгода новага часу — гібрыдная бібліятэка

15 верасня будзе адзначацца Дзень бібліятэк. Чым не нагода зазірнуць гэтым днём у найбліжэйшыя бібліятэкі, прыемным словам прывітаць іх супрацоўнікаў — і, вядома, узяць добрую кнігу. А напярэдадні свята ў Нацыянальным прэс-цэнтры адбылася прэс-канферэнцыя. Размова атрымалася даволі сур'ёзная: гаварылі пра скарачэнне колькасці сельскіх бібліятэк, пра новыя формы работы, якіх вымагае час інфармацыйных тэхналогій, і пра павелічэнне цікавасці да беларускамоўнай літаратуры.

— У краіне налічваецца 2024 бібліятэкі, якія размяшчаюцца ў сельскай мясцовасці. Гэта каля 78 % ад агульнай колькасці, — адзначыў галоўны спецыяліст упраўлення культуры і народнай творчасці галоўнага ўпраўлення культуры і аналітычнай работы Міністэрства культуры Беларусі Сяргей Бацян. — Пры гэтым у Беларусі налічваецца больш за 20 тысяч сельскіх населеных пунктаў, дзе пражывае больш як два мільёны сельскіх насельніцтва — каля 22 % ад агульнай колькасці. Яшчэ з мінулага дзесяцігоддзя прасочваецца тэндэнцыя, якая сведчыць пра скарачэнне колькасці бібліятэк, у першую чаргу ў сельскай мясцовасці. За 2017 год колькасць публічных бібліятэк скарацілася на 3,4 %. Дарэчы, гэта менш, чым у мінулыя два гады, таму можна казаць пра пэўную стабілізацыю.

Спецыялісты кажуць, што скарачэнне колькасці бібліятэк у вёсках — вымушаная мера. Аднак жыхары такіх населеных пунктаў не застаюцца без кніг — раз на некалькі тыдняў да іх прыязджае бібліёбус, які прывозіць за раз каля сотні кніг.

Акцыі

ПАГАРТАЕМ СЯМЕЙНЫЯ АРХІВЫ...

Да 75-годдзя пачатку вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў Беларускі дзяржаўны музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны аб'явіў акцыю ў сацыяльных сетках.

23 верасня 1943 года пачаўся гераічны шлях воінаў Чырвонай Арміі да поўнага вызвалення тэрыторыі Беларусі. У гэты дзень ачысцілі ад немцаў першы раённы цэнтр — гарадскі пасёлак Камарын Палескай вобласці. У ходзе наступальных аперацый восенню і зімой 1943—1944 гадоў атрымалася скаваць сілы групы армій «Цэнтр», нанесці вялікія страты ворагу і вызваліць 36 раённых і два абласныя цэнтры — Гомель і Мазыр.

Беларускі дзяржаўны музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны прасіць беларускія і замежныя музеі, а таксама архівы і бібліятэкі 23 верасня ўзяць удзел у акцыі «Вызваленне Беларусі», прымеркаванай да юбілейнай даты. Удзельнікам прапанавана на працягу дня на старонках у сацыяльных сетках публікаваць інфармацыю пра свае экспанаты і музейныя прадметы, дакументы, фотаздымкі і іншых матэрыялы, звязаныя з вызваленнем Беларусі. «Таксама запрашаем падтрымаць акцыю ўсіх ахвотных, чые сямейныя архівы захоўваюць памяць пра гэтую старонку гісторыі, — зазначыла намеснік загадчыка аддзела развіцця музея вайны Алена Сямашка. — Публікацыі могуць быць прысвечаны асноўным датам і эпізодам вызвалення, яго ўдзельнікам, гістарычнай памяці. Запісы пажадана пазначаць тэгамі #ОсвобождениеБеларуси75 і #BelarusLiberation75.

Ніна ШЧАРБАЧЭВІЧ

Міра ІЎКОВІЧ

Вернісаж

БОЛЬШ «СВЯТЛА» ПРАЗ НАДЗЕЮ

Працяг вяртання: тры творы ў падарунак

Калекцыя Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь папоўнілася трыма арыгінальнымі творамі Надзеі Хадасевіч-Лежэ. Карціны на працягу верасня можна ўбачыць у адной з выставачных залаў галоўнай мастацкай скарбніцы краіны.

Гаворка пра палотны Надзеі Лежэ «Абстрактная кампазіцыя з чырвоным шарам» (1928), «Партрэт» (1935), «Святло» (1948). Творы, якія не толькі нагадаюць пра таленавітую мастачку, вучаніцу Малевіча і Стржэмінскага, жонку вядомага французскага мастака Фернана Лежэ, якая да самай смерці не губляла сувязі з радзімай, а таксама магчымасць пазнаёміцца з сусветным мастацтвам.

— Музей атрымаў у падарунак арыгіналы, — тлумачыць навуковы супрацоўнік Нацыянальнага мастацкага музея Надзея Усава. — Напрыклад, «Святло» — гэта эскіз 1948 года да вядомай карціны мастачкі, якую яна дапрацавала да 1952 года. Мы вельмі ўзрадаваныя, што займелі накід, зроблены гуашшу, да аднаго з яе аўтапартрэтаў. Спецыялісты лічаць (і я згодная з гэтай думкай), што партрэты — гэта лепшае, што было створана Надзеяй Лежэ. Прычым гэты варыянт датуюцца 1935 годам, калі яна яшчэ не ўступіла ў кампартыю Францыі.

Творы Надзеі Хадасевіч-Лежэ — шчодры падарунак Пасольства Беларусі ў Швейцарыі. Гэта ўжо трэцяе вяртанне шэдэўраў нашых славуных землякоў на малую радзіму, якое стала магчымым дзякуючы клопам часовага паверанага ў

«Партрэт», 1935 г.

справах Рэспублікі Беларусь у Швейцарскай Канфедэрацыі Паўла Мацукевіча і ганаровых консулаў.

Вікторыя АСКЕРА

14 верасня — 90 гадоў з дня нараджэння Алега Саннікава (1928—1983), літаратуразнаўцы, тэатразнаўцы.

14 верасня 80 гадоў спаўняецца Леаніду Левановічу, прэзідэнту, драматургу.

14 верасня — 70 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Аржылоўскага (1948—1999), акцёра.

15 верасня — 120 гадоў з дня нараджэння Мікалая Кавязіна (1898—1950), рэжысёра, педагога, мастака, тэатральнага дзеяча, заслужанага артыста БССР.

15 верасня — 100 гадоў з дня нараджэння Івана Салаўя (1918—1988), жывапісца.

16 верасня 95 гадоў спаўняецца Ганне Герштэйн, тэатральнаму крытыку.

16 верасня 80 гадоў адзначае Віктар Дашук, кінарэжысёр, сцэнарыст, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР, народны артыст БССР.

16 верасня — 75 гадоў з дня нараджэння Віктара Хацкевіча (1943—2016), жывапісца.

17 верасня 70 гадоў святкуе Аляксандр Грынкін, паэт.

18 верасня — 115 гадоў з дня нараджэння Макса Шыфрына (1903—1979), музыказнаўцы, педагога.

18 верасня — 105 гадоў з дня нараджэння Леаніда Валчэцкага (1913—1991), тэатральнага дзеяча, заслужанага дзеяча культуры БССР.

19 верасня 60-гадовы юбілей адзначае Ігар Цішын, жывапісец.

20 верасня — 115 гадоў з дня нараджэння Наталлі Арсенневай (1903—1997), паэтэсы, перакладчыцы, драматурга, лібрэтыста.

20 верасня — 75 гадоў з дня нараджэння Ніны Мацяш (1943—2008), паэтэсы, перакладчыцы, драматурга.

Люстэрка тыдня:

свет

Фільм маладога беларускага рэжысёра Кірыла Нонга «Работнік года» пасля Гран-пры фестывалю мабільнага кіно *velcom Smartfilm-2017* узяў дзве ўзнагароды прэстыжнага амерыканскага кінафестывалю *SmartPhilm* у Вашынгтоне (ЗША). Стужку «Работнік года», што распаўядае пра свет, у якім робаты паступова замяняюць людзей, з удзелам аслужанага артыста Беларусі Аляксандра Кашперава і акцёра з Санкт-Пецярбурга Канстанціна Фісенкі зняў беларускі рэжысёр, выпускнік Нью-Ёркскай кінаакадэміі (*New York Film Academy*) Кірыл Нонг. «Работніка года» ўганаравалі прызам журы «Зала славы» і назвалі лепшым у катэгорыі фантастычных фільмаў у намінацыі *Smart Fiction*. Адметнасць фестывалю *SmartPhilm* — незвычайны фармат: усе фільмы ўдзельнікі знятыя выключна на смартфонах або іншых мабільных дэвайсы, каб зраўняць шанцы на перамогу для аўтараў-пачаткоўцаў і прафесійных рэжысёраў, ацэньваюць крэатыўнасць творцы, а не тэхнічнае абсталяванне.

Расійскі оскараўскі камітэт вылучыў на атрыманне прэміі ў катэгорыі «Лепшы фільм на замежнай мове» рэжысёрскі дэбют Канстанціна Хабенскага — стужку «Сабібор», знятую па матывах твора Ільі Васільева «Аляксандр Пячэрскі: прарыў у неўміручасць». Карціна «Сабібор» распаўядае пра паўстанне ў аднайменным нацысцкім лагеры ў Польшчы, якое ў 1943 годзе распачаў лейтэнант Чырвонай Арміі Аляксандр Пячэрскі. Яго ролю выканаў Канстанцін Хабенскі. Прэм'ера «Сабібора» прайшла 3 мая 2018 года, а ўжо 9 мая стужка сабрала 44,4 мільёна рублёў (за ўвесь час пракату фільм зарабіў каля 300 млн рублёў). Расійскія фільмы тройчы станавіліся лаўрэатамі прэміі «Оскар» у катэгорыі «Лепшы фільм на замежнай мове». Даведца, ці прайшоў «Сабібор» у выніковы лік намінантаў, можна будзе 22 студзеня 2019 года.

Музей ісламскай культуры ў Казані падрыхтаваў да 190-га дня нараджэння Льва Талстога нестандартную ў межах успрымання літаратурнага класіка экспазіцыю. Выстаўка «Леў Талстой і ісламскі свет» прадставіла экспанаты з калекцыі музея-сядзібы «Ясная Паляна», дзе можна ўбачыць старонкі Карана з уласнымі пазнакамі Льва Талстога на палях, пераклады твораў пісьменніка на татарскую мову. Таксама прадстаўлены лісты і фатаграфіі, якія распаўядаюць аб сустрэчах Талстога з татарскім пісьменнікам Фаціхам Карымі, навукоўцам і палітыкам Садры Максудзі і філосафам Гайнанам Ваісавым.

Гісторыя, за якой гэтым летам напружана сачылі людзі з усяго свету, неўзабаве ўвасобіцца ў кінастужку: у лістападзе 2018 года студыя *Pure Flix* распачне ў Тайландзе здымкі фільма «Пячора» пра выратаванне дзяцей і іх трэнера з затопленай пячоры Кхаа Луанг у Тайландзе. У цэнтры сюжэта кінастужкі (з бюджэтам ад 30 да 60 мільёнаў долараў) будуць людзі, якія ўзялі ўдзел у выратаванні падлеткаў. У аснову сцэнарыя лягуць рэальныя гісторыі дайвераў, ратавальнікаў, дзяцей і іх трэнера. 23 чэрвеня 2018 года ў навінах паведамілі пра знікненне дванаццаці тайскіх школьнікаў і футбольнага трэнера ў пячоры Кхаа Луанг: з-за ўздыму ўзроўню вады групу заблакавала без ежы, чыстай вады, сродкаў сувязі і нават святла. Дайверы знайшлі падлеткаў толькі 2 ліпеня, але выходы затапіла, і дзяцей давялося хутка вучыць падводнаму плаванню. Выратавальная аперацыя, падчас якой загінуў адзін вадалаз, скончылася толькі 10 ліпеня. Усе дзеці і іх трэнер шчасліва выйшлі на паверхню.

Агляд цікавінак ад Дар'і ЧАРНЯЎСКАЙ

Землякі

Навум ГАЛЬПІРОВІЧ

З УСМЕШКАЙ НА КРЫЖАВІНАХ ДАРОГ

Гэтага падцягнутага са спартыўнай фігурай чалавека на Верхнядзвіншчыне ведае амаль кожны. Яго няўрымсліваць і апантанасць прынеслі яму гэтую вядомасць, як і любоў да родных мясцін.

*Крыжавіны дарог, пуцявіны гісторый.
Над магіламі брацкімі — мірная ціш.
Шэсць вякоў за плячамі,
Ты ж пад светлымі зорамі
У дзень свой заўтрашні мудра,
Мой горад, глядзіш.*

Такія паэтычныя радкі Антон Францавіч Бубала прысвяціў Верхнядзвінску, цэнтру роднага раёна. А нарадзіўся будучы настаўнік і краязнаўца ў вёсцы Пятроўшчына, схаванай ад шырокіх дарог лясамі і азёрамі. Адтуль паехаў вучыцца ў Даўгаўпілскі педінстытут у Латвію, потым рамантычнага юнака паклікаў расійскі Далёкі Усход. Там, у Камсамольску-на-Амуры, ён завочна скончыў геаграфічны факультэт мясцовага педінстытута. З удзельнікамі школьнага турыстычнага гуртка ў школе, дзе працаваў, не раз пабываў у падарожжах па тайзе, любаваяся далёкаўсходняй прыродай.

Ды ўсё часцей прыходзілі думкі пра родны край, успаміны дзяцінства, і Антон Францавіч вырашыў вярнуцца на Радзіму.

У 1976 годзе Бубала пераехаў на Верхнядзвіншчыну, уладкаваўся завучам у Боркавіцкую школу. І тут напоўніцу разгарнуўся яго талент педагога, краязнаўцы, аматара падарожжаў. Звыш дзясятка турыстычных маршрутаў распрацаваў настаўнік разам з вучнямі, напісаў шэраг артыкулаў па гісторыі роднага краю, выдаў некалькі паэтычных зборнікаў. Пэўны час узначальваў адзел культуры Верхнядзвінскага райвыканкама, затым стаў працаваць навуковым супрацоўнікам мясцовага краязнаўчага музея. Ганаровы грамадзянін Верхнядзвінска.

Прызнацца, напісаць партрэт гэтага цікавага чалавека няпроста. Яго рухавасць, энергія не ўкладваюцца ў звычайны рытм апавядальніцтва. Ён бывае розны: усмешлівы, калючы, іранічны, нават рэзкі ў выказваннях. З ім можна спрачацца, пагаджацца або не, але ён надзвычай шчыры ў сваёй любові да роднай зямлі, у сваёй беларускасці.

Яшчэ ў маладосці, блукаючы па розных краях, ён адчуў прыцягальную сілу сваёй Радзімы, роднага беларускага слова. Нездарма ж пісаў Алесь Ставер, што «каб любіць Беларусь нашу мілую, трэба ў розных краях пабываць...»

Антону Бубалу выпаў лёс перажыць фашысцкую навалу, быць малалетнім вязнем канцлагера Саласпілс, таму яшчэ адзін кірунак яго няўрымслівай дзейнасці — добраўпарадкаванне месцаў пахавання ахвяр Вялікай Айчыннай вайны.

Даўняе і цёплае сяброўства звязвае Антона Францавіча з земляком, паэтам Сяргеем Панізнікам. Сябра не раз прысвячаў свае радкі Бубалу. Дарэчы, менавіта Бубала быў адным з герояў яго кнігі «Асвейская трагедыя».

Давялося і мне не раз сустракацца і гутарыць з Антанам Францавічам, разам з ім любавалася цудоўнымі краявідамі Верхнядзвіншчыны. А тую гумарыстычную паэму, якую ён напісаў падчас аднаго з маіх юбілейў, я і цяпер перачытваю і шчыра ўсміхаюся.

Педагогу, краязнаўцу, паэту Антону Бубалу споўнілася семдзесят пяць гадоў. Хочацца верыць, што тыя гаючыя сілы, якія дае яму родная зямля, будуць з ім яшчэ доўгія гады. Бо вось як пісаў у адным са сваіх вершаў Антон Францавіч:

*Мне песняй сэрца напаўняе
Абшар пустэльніцкіх лясцоў,
І свежых ветраў
Плынь густая,
І шэпат важкіх каласоў,
І плёскаст быстрае Сар'янкі,
І млявасць жнівеньскіх азёр,
Расою вымытыя ранкі
І кожны ў квецені бугор.*

Маё і тваё свята

Правесці юбілейны — дваццаць пяты — Дзень беларускага пісьменства выпаў гонар гораду Іванава. Свята наша мае статус рэспубліканскага, і таму ўвага да яго вялікая і з боку рэспубліканскіх улад, міністэрстваў, мясцовых улад і творчых саюзаў. Мае ўражанні могуць быць трохі эмацыянальна завышаныя, скажу, чаму. Папершае, я ехаў у якасці лаўрэата Нацыянальнай літаратурнай прэміі за 2017 год, па-другое, планавалася ў канцэртце прэм'ера нашай з кампазітарам Эдуардам Ханком песні на мае словы «Чую голас дзяцінства далёкі». Прызнацца, я не лічу сябе паэтам, мне дастаткова быць празаікам, драматургам, казачнікам. Проста ад вялікай любові і па-дзякі людзям правінцыйных гарадкоў я складаю словы ў вершы, а кампазітары кладуць іх на ноты. Так нарадзіліся песні пра Давыд-Гарадок, Столін, Жыткавічы, Пінск. І яшчэ выконваць песню на свяце ўдастоена заслужаная артыстка Беларусі, вядомая спявачка Ірына Дарафеева. Можаче ўявіць стан маёй душы. Аднак, патрапіўшы ў надзвычай

вамі атмасфера ўзяла ўладу і атуліла радасцю далучанасці да нечага значнага і светлага, роднага і блізкага сэрцу.

Часам мы саромемся падзякаваць уладзе, маўляў, усе чыноўнікі без натхнення выконваюць свае функцыі. Памыляемся. Трэба сказаць «вялікі дзякуй» і рэспубліканскім уладам, і абласным, і мясцовым. Само па сабе нічога не робіцца. Свята, на маю думку, адрасавана ўсім яго ўдзельнікам, а найбольш моладзі.

Здзівіў сваёй адметнасцю і арыгінальнасцю канцэрт. І нашу з Э. Ханком песню Ірына Дарафеева выканала вельмі пранікнёна і душэўна. Лічу, што тэма малой радзімы гучала ў кожным канцэртным нумары, і гэта добра, што сцэнарый быў насычаны гісторыяй і днём сённяшнім. Якія таленавітыя і галасістыя калектывы Брэстчыны, а якія гарэзлівыя дзеці ў танцах, нібыта і нас, старэйшае пакаленне, вяртаюць да школьных гурткоў песні ды танцы! Заўважыў, што госці былі не назіральнікамі, а ўдзельнікамі.

Багата чым смачным можна было і падсілкавацца. Але было шмат наведвальнікаў і каля нашых стэндаў з кнігамі. У такі час адчуваеш моцную еднасць са сваім чытачом. Не пашкодзіць і прапаганда беларускай кнігі, бо яна пакуль, на жаль, не так актыўна чытаецца, як хацелася б. Чуў у размовах, як самі месцічкі ганарацца сваім горадам. Іванава прыгожы. Я не быў у ім гадоў мо трыццаць. Змены вялікія. У лепшы бок. А з якім густам усе былі апрануты!

Сустрэў знаёмых са сваёй малой радзімы — Століна і Давыд-Гарадка. Яны таксама хвалілі свята. Адчувалася еднасць, душэўны ўздым... Дапамагалі настраю духавыя аркестры, якія я асабліва люблю. Жыхары Іванава ўважлівыя, гатовыя слухаць, нетаропкія, спагадныя, адным словам — сапраўдныя палешукі. Прызнаюся, пакідаць свята было сумна.

Дзякуй табе, Іванава.

Твой далёкі зямляк Ф. Дастаеўскі казаў праўду, што «прыгажосць ратуе свет».

Георгій МАРЧУК

Падчас свята ў Іванаве.

цёплую, святочную атмасферу горада, я адразу, як і ўсе нашы пісьменнікі (а іх было каля сотні) апынуўся ў вулічнай містэрыі свята, дзе насычаная цікавымі мерапрыемствамі

АДЧУВАННЕ ПАТРЭБНАСЦІ

Літаратура застаецца фундаментальным складнікам духоўнага жыцця краіны — з кожным годам гэта даказвае Нацыянальная літаратурная прэмія, якая набывае ўсё большы аўтарытэт: павялічваецца колькасць канкурсантаў, расце памер узнагароджванняў, выяўляецца цікавасць грамадскасці да літаратурнага працэсу.

Сёлета адным з вынікаў існавання гэтай прэміі стала ўтварэнне сайта, дзе пакуль размешчаны толькі пераможцы ды іх кнігі з 2015 года. У далейшым плануецца больш апэратыўнае абнаўленне інфармацыі, наведнікі сайта змогуць пазнаёміцца з усімі канкурсантамі, якія пажадаюць прадставіць свае творы на конкурс. Таксама абмяркоўваецца магчымасць грамадскага галасавання.

Праводзіцца і ўдасканаленне арганізацыйных момантаў: змяніўся грашовы памер узнагароджвання. Між тым, па новай інструкцыі, з наступнага года заяўкі будуць прымацца да першага красавіка, далей два месяцы з ім будзе працаваць экспертная камісія, з 15 чэрвеня па 15 ліпеня журы стануць вывучаць кнігі. Да шостага жніўня плануецца аб'яўленне вынікаў конкурсу.

— Нацыянальная літаратурная прэмія — гэта ацэнка творчасці аўтара, стымул для далейшага росту. Многія з нашых пісьменнікаў рана ці позна атрымлівалі яе. І калі да прэміі лічыш, што заслугоўваеш гэтага, то пасля атрымання заўсёды ўзнікае адчуванне, што яе прысудзілі авансам. Нармальнае рэакцыя: чалавек бачыць свае недахопы і перспектывы. Гэта дастатковая мабілізацыя творчых сіл. Для мяне самае істотнае, каб літаратурнае поле пашыралася, квітнела і буяла ў Беларусі, стала ўзорам для іншых народаў, краін, літаратур. Такое не напішаш у інструкцыі, але гэта наша супольнае рашэнне, — зазначае Іван Саверчанка, член прэзідыума і праўлення ГА «Саюз пісьменнікаў Беларусі», прафесар, доктар філалагічных

наук, дырэктар філіяла «Інстытут літаратуразнаўства імя Янкі Купалы» Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, сустаршыня журы. — Прэмія знаходзіць сваё гучанне і падтрымку. Літаратура ўзбагачаецца. Хацелася, каб прэмія набыла міжнароднае гучанне, бо аўтары, што жывуць за мяжой, па правілах, могуць браць удзел у конкурсе. Прысуджэнне — гэта яшчэ акцэнт на нашых перакладчыках для замежных партнёраў. Калі аўтар атрымаў Нацыянальную літаратурную прэмію, значыць, ён годны, ацэнены на нацыянальным узроўні і яго можна перакладаць, пашыраць творы ў свеце.

Спецыялісты і літаратары адзначаюць, што якасць твораў набывае належны ўзровень, хоць працаваць заўсёды ёсць над чым, бо пісьменнікі адчуваюць, што яны запатрабаваныя — грамадствам і дзяржавай. Ёсць спадзяванні, што з цягам часу значнасць беларускай літаратуры толькі павялічыцца, а Нацыянальная літаратурная прэмія будзе садзейнічаць павышэнню якасці твораў.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Падчас свята ў Іванаве.

Спраўджаны талент

Пра паэта Анатоля Грачанікава я даведаўся студэнтам другога курса філфака БДУ у 1964 годзе: тады ў часопісе «Маладосць» была апублікавана даволі вялікая нізка яго ўражлівых вершаў. Завочнае знаёмства прадоўжыў мой аднакурснік і сусед па пакоі ў інтэрнаце, родам з Гомельшчыны, пачынаючы паэт Уладзімір Дзюба: ён паказаў першы невялікі зборнік паэзіі старэйшага земляка, зачытаў асобныя ягоныя творы, дадаўшы, што аўтар па прафесіі інжынер-чыгуначнік, а цяпер «у гомельскім камсамоле». Гэта акалічнасць запамнілася, бо тады ў паэзіі сцвярджаліся ў асноўным студэнты — выпускнікі ВНУ гуманітарнага профілю. Ды «іншаземца» цёпла падтрымалі рэцэнзіямі: у «ЛіМе» — амаль аднагодак, малады калега Г. Бураўкін, а ў самім «Полымі» — знаны паэт С. Грахоўскі.

Пасля таго пра імя Анатоля Грачанікава нагадвалі толькі асобныя, рэдкія яго публікацыі ў рэспубліканскім друку, а другой кнігі, што звычайна пацвярджае ці, на жаль, паніжае рэпутацыю першай, доўга не было. Толькі пазней даведаюся: на тое былі свае прычыны. Шмат часу ў Грачанікава забірала энтузіясцкая праца ў камсамоле, асабліва пасля таго, калі ён у другой палове 1960-х узначаліў Гомельскі маладзёжны гаркам. Ён шчыра верыў Леніну, партыі. Але як кіраўнік з паэтычнай душой не мог не ўбачыць пэўныя настроі, насадкі фармалізму, прыстасаванства ў камсамольскай браціі, намагаўся ажывіць яе дзейнасць. Ды нялёгка было гэта зрабіць пад пільнай апекай партыйных кіраўнікоў пасляхрушчоўскай эпохі, калі да асобных праяў няўрымслівага энтузіязму пачалі ставіцца з насцярогай (абы ціха), сціскаць іх ідэйнасцю «развітога сацыялізму», што вяло да застою як у эканоміцы, так і ў галовах, душах, грамадстве.

Лёс зыначылі вядомы прэзаік, адзін з кіраўнікоў Саюза пісьменнікаў Беларусі І. Шамякін і... маладая жонка Нэля. Иван Пятровіч з часу свайго ўзвышэння заўзята падтрымліваў землякоў, ён не мог не звярнуць увагі і на здольнага, хай сабе і «ціхага», гэта значыць асцярожлівага ў паэзіі, як азначыў адзін крытык, Грачанікава, які па-свойму спазнаваў родную прыроду, пакутніцкі і гераічны свет мінулай вайны, пэўныя з'явы рэчаіснасці, усведамляў, што і яго любімая «Шарпілаўка цячэ ў жыццё...» і што для яго Палессе — крыніца натхнення, звязанага як з радасцю, так і з трывогай ды турботай. Карацей, І. Шамякін параіў пакінуць камсамольскую кар'еру і падацца ў Маскву, каб на Вышэйшых літаратурных курсах набыць філалагічную адукацыю, удасканаліць прафесіяналізм.

Зразумела, гэта вяло да змены ладу жыцця, да фінансавых цяжкасцей без сталай мужчынскай зарплаты. І, чаго грэх хаваць, некаторыя нашы навучэнцы ў такіх выпадках не ўтрымліваліся ад розных маскоўскіх спакусаў, залішне аддавалі даніну багеме і, бывала, разладжвалі свой моцны тыл. Сям'ю. А. Грачанікаў быў вышэй сярэдняга росту, стройны, ясны і прыгожатары, кампанейскі, не пуставаты гаварун, а змястоўны і красамойны інтэлігент. «Я сказала: едзь, — распавядала мне Нэля Іванаўна. — Камсамол ты не шмат палепшыш, не кар'ерыст, а вось у літаратуры можаш многага дабіцца». Паехаў. Два гады рэдка бачыўся з сям'ёй, але сапраўды спасціг многія літаратурныя таямніцы, ісціны, спакойна падрыхтаваў другую кнігу і, як паважлівы сын бацькоў, як перакананы найперш у сямейных каштоўнасцях, вярнуўся ў сям'ю клапатлівым мужам і бацькам, пачаў новую службовую кар'еру з пасады загадчыка аддзела літаратуры «ЛіМа».

1971-ы стаўся паспяховы і ў многім выпрабавальны. Пабачыла свет другая кніга вершаў «Круглая плошча». На яе з'явілася нямала ўхвальных водгукі, але асабліваю значнасць набыла палымая рэцэнзія «Паэзія — лёс і адказнасць» Рыгора Бярозкіна. Калі ён, былы пакутнік, гулагавец, які ўхваляў творчасць М. Танка, А. Куляшова, П. Панчанкі, узвышаў кагосьці з маладзёжных, то гэта лічылася літпрыёмкай. У той год меўся адбыцца чарговы пісьменніцкі з'езд. Некаторыя тагачасныя маладыя, 1930-х гадоў нараджэння, дзеці вайны, хто ўжо меў па некалькі кніг, але перабіваўся на нізавых пасадах газетных кансультантаў, малодшых супрацоўнікаў літвыданняў, пачалі абурацца, што франтавое і партызанскае пакаленне заняло вышэйшыя пасады ў Саюзе пісьменнікаў, у выдавецтвах і часопісах і аніяк не жадае саступаць пазіцый новаму пісьменніцкаму пакаленню. У выніку І. Шамякін прапанаваў адным з намеснікаў старшыні праўлення Саюза пісьменнікаў абраць Грачанікава, мабыць, улічыўшы яго і арганізатарскі досвед. Тое, што ўвага аддадзена аднаму з самых маладых з пакалення і што ў яго такі імклівы службовы рост, не ўсіх парадвала. Той-сёй пачаў фіксаваць усе яго дзеі, а пра асобныя, маладыя, гарэзныя, вольнаадступныя — і сігналіць у ЦК. На наступным з'ездзе ў 1976-м (на ім пашанцавала быць і мне) яго не толькі ўжо не пера-

абралі намеснікам, але і не меліся вылучыць нават у праўленне. Иван Мележ заступіўся як за грамадзяніна і паэта. Гэта паспрыяла разгубленаму Грачанікаву не выбіцца з жыццёвай і творчай каляіны, засяродзіцца на паэзіі, праз два-тры гады выдаваць новую кнігу (абсяг тэм пашырыўся, светапогляд паглыбеў, «ціхі» гучны голас папоўніўся змястоўным унутраным, пабагацела і паярчэла паэтычная палітра), паспяхова ўзначальваць часопісы «Вясёлка» і «Бярозка». Грачанікаў устояў ад розных жыццёвых калізій, падкопаў нядобразычліўцаў. Больш падняўся ў асэнсаванні рэчаіснасці, чалавечых

Фота з сямейнага архіва.

побытавых праяў. Адзін са сваіх вершаў ён назаве вышш проста і заадно па-філасофску: «Пашкадуіце няверных сяброў...».

У намеснічанне Грачанікава мы час ад часу сустракаліся ў Саюзе пісьменнікаў на розных сходах, перакідваліся словам-другім. Бывала, ён у жартоўнай манеры заўважаў: «Расцеш, расцеш». Асабліва мне запамніўся 1974-ы год, калі я надрукаваў у «Маладосці» першую апоўвесць і чакаў першай кнігі. Мяне паклікаў Иван Мележ — тады ўслаўлены наш прэзаік, старшыня прыёмнай камісіі Саюза пісьменнікаў. Ён у даўно ўжо знесеным «доме Кубэ» працаваў на другім паверсе ў невялікім кабінёціку разам з Грачанікавым. Жывы класік, зразумела, перад гэтым гаварыў пра мяне свайму маладому суседу, а потым прыязна «разабраў» мой маладосцеўскі твор: «во так пішыце», «а во так не...» Пасля гэтага нашы сустрэчы з Грачанікавым, мо і з мележаўскага блашавення, сталі ўжо не проста напаўжартоўныя, рэплікавыя, а з выйсцем на сур'ёзную тэматыку.

Узаемаадносіны набылі пастаяннасць, напаўненне і характар, калі лёс звёў нас на 9 гадоў у часопісе «Маладосць»: мяне ў 1979-м — намеснікам, яго ў 1982-м — галоўным рэдактарам, дзе мы пачалі працаваць дружна, у згодзе. Гэтае выданне заўсёды было дэмакратычным, у ім «асвоілі» Васіля Быкава, многія творы Уладзіміра Караткевіча і іншых нашых у савецкі час «не такіх» пісьменнікаў. Мы не маглі не лічыцца з папярэднімі традыцыямі і набыткамі, рэдактарскай смеласцю Аляксея Кулакоўскага і Пімена Панчанкі, з новамысленнем і ў тухлаватую застойнасць, у эпоху навязлівага, часамі пустапясчанага інтэрнацыяналізму знявераных у святасць сістэмы маладых пісьменнікаў, мастакоў. Асабліва тых, хто востра заклапаціўся асвятленнем гістарычнай памяці нашага знявечанага народа, нацыянальным адраджэннем.

У кнізе «Скрозь «Маладосць», прысвечанай 60-годдзю часопіса, я крыху ўспамінаў пра тое, як мы вырашылі надрукаваць, даць магчымасць чытачу пазнаёміцца з такімі творами, як «Старажытная Беларусь» Міколы Ермаловіча і «Сповідзь» Ларысы Геніюш. Ідэалагічныя службы, цензура асабліва намагаліся не дапусціць да друку Ермаловічава даследаванне, пагражалі нам бясплаўным звальненнем. Мы многае абгаворвалі сам-насам у Горкаўскім парку. Анатоль Сямёнавіч падтрымаў мае намаганні, праявіў цвёрдасць, каб нарэшце грамадства ўведала нашу не сфальсіфікаваную, а праўдзівую гісторыю. Знаёмства з асабістай трагедыяй Геніюш не магло не падкрэсліць трагедыі ўсёй нашай інтэлектуальнай эліты, якую бязлітасна ашальмоўвалі і выкошвалі ў 1930—1940-я гады, чым вытрасалі ў нашага народа душу, свядомасць, годнасць. Нялёгка, з пераадоленнем супраціўлення-нападак некаторых навукоўцаў было надрукавана эсэ-даследаванне Алега Лойкі пра трагізм Купалы-генія...

Анатоль Сямёнавіч (ён угадваў мяне перайсці на «ты», ды я не змог) не толькі на маіх вачах рос як рэдактар перадавога тыпу і як творца. Безумоўна, пад уплывам мележаўскай «Палескай хронікі» пра 1920—1930-я гады ён прыкладаў свае намаганні, каб асэнсваць пазнейшае — пасляваенны перыяд, патрэбнае і адначасова варварскае асушэнне гомельскага Палесся, што («асваенне») многае высушыла і ў людскіх душах, лёсах. Най-

перш за яго кнігу менавіта з такой назвай, «Палессе», мэтры беларускай культуры і літаратуры вырашылі ў 1984-м уганараваць яго Дзяржаўнай прэміяй у галіне літаратуры.

І яшчэ. Жыццёвыя назіранні, развагі якраз у часы працы ў «Маладосці» многае змянілі ў яго светапоглядзе, пафасе паэзіі. Сваё крытычнае стаўленне да многіх з'яў рэчаіснасці ён прыхавав у цыкле вершаў «Усходняя мазаіка», дзе ў вобразах дыктатараў, іхніх паслугачоў, тых, «хто страціў у людзей павагу і давер», бачыліся нашы рэальныя сучаснікі. І зусім не ціха гучаў ягоны голас, калі ён з болам, можна зазначыць: «ганьба — гандляваць зямлёй бацькоў...», дакараў выраджэнцаў, «хто мову сваю ганіць...».

Шчаслівы для яго быў 1988-ы. 50 гадоў і ў росквіце жыццёвых і творчых сіл, выдадзены том лірыкі, эпікі «Вершы і паэмы» і том твораў для дзяцей «Зорны палёт». Хораша гучалі песні на яго словы. Новыя задумы. Тым больш што перабудова несла і хаос, і новыя магчымасці. У тым ліку і для творцаў...

Ды ў заснежаны, лёгка марозны, ласкава-сонечны сакавіцкі дзень 1991-га літаральна аглушае не веснавая навіна з Грачанікавай кватэры: яе гаспадарка, а нашага галоўнага не стала... Маладжавага, але такога майстравітага ў творчасці, аўтарытэтнага ў пісьменніцкім, увогуле ў грамадскім асяроддзі, дзе ён сярод знаных паўстаў занада Асобаю...

У нашай кватэры нямала яго кніг з цёплым надпісам. Але на с.3 «Зорнага палёту» ён асабліва чулы, на аснове блізкіх інтарэсаў і сямейнасці. Мы рэдкавата сустракаліся сем'ямі, але нам было прыемна размаўляць з жыццерадаснай Нэляй Іванаўнай, заўважаць пераход іх сына Андрэя са школьніцтва ў студэнцтва, быць на яго вяселлі, назіраць адзясвочванне іхняй дачушкі Алесі (верш яе бацькі «Прысніўся сон Алесі» быў любімым у маёй дачкі, а зараз — і ва ўнучкі), цешыцца з'яўленнем унука Таліка (цяпер тату нашчадкаў Грачанікавых). Дык вось у «Зорным палёце» Грачанікаў, дорацы нам свой набытак, чула звярнуўся да маёй сям'і: «Дарагім для мяне і маёй сям'і Далідовічам: цудоўнай Марыі Нікіфараўне, мудраму Генрыху Вацлававічу, слаўнаму Віталіку, чароўнай Людэчцы — з пажаданнем самага светлага ў жыцці, працы, творчасці — ад «дзёда» Анатоля. 31.08.88, г.Мінск».

Дарагім, цудоўным, мудрым, слаўным, чароўным, са светласцю для мяне асабіста быў і ён. І я, цяпер 72-гадовы, аніяк не ўяўляю яго, майго старэйшага сябра, 80-гадовым... Былі пэўныя яго грахі, якія я ведаю, можа, больш за ўсіх. Былі... Ды ён — той жа харашун як мужчына, свежы як паэт! Сапраўдная паэзія спраўджаецца неўміручасцю. Тым больш калі А. Грачанікаў адзін са сваіх зборнікаў назваў са знакам вечнасці: «Я вас люблю». Любіцьме і яго!

Генрых ДАЛІДОВІЧ

Р. S. У Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры прайшла вечарына, прысвечаная 80-годдзю з дня нараджэння Анатоля Грачанікава, з красамоўна-тужлівай назвай «Калі ты далёка...» Вершы паэта гучалі ў выкананні артыстаў народнага літаратурнага тэатра «Жывое слова», а пісьменнікі, літаратуразнаўцы, прыхільнікі яго творчасці дзяліліся незабыўнымі ўспамінамі.

ЗАПАВЕТ

— Рызыкуйце, хлопцы,
Рызыкуйце! —
Перад смерцю
Гаварыў паэт. —
Гінучы,
Усё адно — ратуйце
Ад пакут і здэкаў
Гэты свет.
Век канчаюць
Каля зор арлы,
Мышы паміраюць
У нары...

Зорны золак
За акном гайдаўся.
З сэрцам,
Нібы ў ранах нажавых,
Ён пайшоў.
Ні з кім не развітаўся,
Каб заўсёды
Жыць сярод жывых.

ЖНІВЕНЬСКАЕ АДНАЎЛЕННЕ

СІМВАЛЫ РАЗНАМОЎЯ

Жнівень — час вельмі вабны. Калі прырода каляндарна сабралася завяршыць перыяд росквіту і наперадзе толькі буйства фарбаў, якім накіравана неўзабаве знікнуць, мастакі слова актывізуюць творчыя сілы, а літаратурныя часопісы напаўняюцца ўсё больш разнастайнымі творамі пісьменнікаў розных краін. Замежным гасцям Свята беларускага пісьменства прысвечана большая частка тэкстаў часопісаў «Маладосць» і «Нёман». Шмат зроблена і беларускімі творцамі, плённую перакладчыцкую дзейнасць якіх нельга абысці ўвагай.

У новым нумары «Маладосці» — цэлая скарбонка перакладных твораў. Паэзія Англіі прадстаўлена народнай паэзіяй — так званымі дзіцячымі вершыкамі — *nursery rhymes*, паводле якіх створаны савецкія мультфільмы «Цуды ў рэшце» і «Дом, што збудаваў Джэк». Рэдакцыя зладзіла гульні з шасцю дзіцячымі вершаванымі творами, а таксама з «Баладай пра каралеўскі бутэрброд», прадставіўшы арыгіналы і пераклады Самуіла Маршака, студэнтаў-перакладчыкаў БДЛУ ды паэтаў «Маладосці». Атрымалася вольная імправізацыя з прадстаўленнем дакладнага падрадкаўніка.

З паэзіяй Літвы беларускі чытач больш дэталёва пазнаёміцца дзякуючы публікацыі вершаў вядомага паэта Майроніса ў перакладзе Андрэя Дубровы. Рамантычныя творы «З'язджаючы», «Замак у Троках», «Дзе льецца Шышупе», «Мая радзіма», «Навошта сэрца даў Ты мне?», «Юраце і Касцііс» і «Зямля заснула» поўняцца замілаваннем прыродай і гісторыяй, моцным адчуваннем думак і ладу жыцця свайго народа, прагай да вяртання былой велічы краіны.

Нямецкі паэт Фрыдрых Гельдэрлін у свой час стварыў вершы, мэта якіх — асэнсаванне і роздум пра асобу творцы ў адносінах з сусветам. Загадкавасць, насычанасць сімваламі, недасказанасць, але ў той жа час дакладнасць, ідэйная дасканаласць — асноўныя прыкметы твораў.

Вершы кітайскага паэта Ай Ціна ў перакладзе Міколы Мятліцкага — пра неадназначнасць гістарычнага руху з разнастайнасцю падзей і наступстваў, але і з прабліскам і верай у новае жыццё. Асноўны матыў аўтарскай паэзіі — нягода з падпарадкаванасцю мастацтва ідэалогіі — увогуле, тое, праз што прыйшлося прайсці Ай Ціну.

У нумары надрукаваны верш творцы з Бангладэш Казі Назруло Іслама, паэта-мяцежніка, які ўслаўляў барацьбу бенгальцаў за свае правы. Пераклад зрабіла Марыя Кобец. Гучная, магутная, напоўненая энергіяй паэзія стварае, безумоўна, вобраз самога паэта. Змешчаны ў «Маладосці» і пераклады на беларускую мову «Маёй залатой Бенгаліі» Рабіндраната Тагора ў трох варыянтах: Марыі Кобец, Міколы Мятліцкага і Навума Гальпяровіча.

Да ўвагі чытачоў прадстаўлены адзін верш Петмат Абубакаравай з Чачэнскай Рэспублікі «Роднай мове» ў перакладзе Святалян Турынскай — прастыя структурна, але поўныя цеплыні і пяшчоты да роднай мовы, пачуцці да якой у кожнага народа падобныя. Дагестанскі паэт Анварбек Култаеў прадстаўляе паэму «Размова з Нагайстанам», а таксама верш «Янку Купалу і Петрусь Броўку» (пер. Міколы Мятліцкага). Прэзентуе свае творы таксама Роберт Мінулін з Рэспублікі Татарстан, у якіх з павагай і добразычлівасцю звяртаецца да славных сыноў Беларусі (пер. Міколы Мятліцкага). Надрукаваны ў нумары і твор «Ачат» Зульфій Хананавай з Башкартастана (пер. Марыі Кобец), у цэнтры якога — лёс чалавецтва і сямейнае шчасце.

Апавяданне «Калі я памру, я стану сабакам...» расійскай пісьменніцы Алены Тулушавай у перакладзе Уладзіміра Саламаха прысвечана тэме ўзаемаадносін непадобных між сабой людзей. Рэаліст і фантазёрка не могуць знайсці паразумення.

Аматарам рэлігійнай літаратуры будуць даспадобы вершы палякаў Марыі Ванды Пятшэлі і Элігіўша Дымоўскага (пер. Кацярыны Канчэўскай). Мадэрнісцкі кірунак маюць творы такіх паэтаў, як Філіп Людвік Чэх, Паўліна Мацеюк, Уршуля Гершан (пер. Алеся Емяльянава-Шыловіча), Марта Фатыга (пер. Кацярыны Канчэўскай). Апавяданне польскай пісьменніцы Зоф'і Кульгаўчук «Праз шлях залежнасці» — падрабязны і даволі рэалістычны апавед ад першай асобы ў выглядзе дзённікавых запісаў, у якім распавядаецца гісторыя дэструктыўнага шляху маці і дачкі пасля смерці мужа і бацькі. Ідэя не новая, але чытачу можа быць цікавай яшчэ адна варыяцыя на тэму наркатычнай залежнасці. Пераклад зрабіла Ірына Зімнева.

Малады пісьменнік з Туркменістана Максат прадстаўляе ў нумары прозу Туркменістана. Апавяданне «Свята» ў перакладзе Кастуся Лешніцы — успамін апавядальніка пра свята, якое стала незабыўным і... апошнім ў яго жыцці: пра сустрэчу з бацькам, асуджаным на пажыццёвае зняволенне. Паэзія Туркменістана будзе чытачам знаёмая дзякуючы публікацыі ў «Маладосці» Агулбіке Аразгельдыевай: гэта своеасаблівыя радкі пра душэўныя перажыванні маладой асобы, таго, што адбывалася ў жыцці паэтэсы ў перадваенны і ваенны часы (пер. Міколы Мятліцкага).

Паэт з Таджыкістана Лаік Шэралі адрозніваецца лёгкай, плывучай і няспешнай манерай апавяду. Каханне, радзіма, маці — галоўныя героі яго паэтычных твораў (пер. Навума Гальпяровіча). Літаратура Кыргызстана прадстаўлена творам Чынгіза Айтматава «Калі падаюць горы. Вечная нявеста» ў перакладзе Святалян Воцінавай.

(НЕ) НАКАНАВАНАСЦЬ ВЫБАРУ

Прозу «Нёмана» адкрывае Апавесць Алены Афанасьевай «О любви я молилась» — споведзь пра гісторыю кахання ад першай асобы. З самага пачатку аўтар заінтрыгоўвае размовамі пра важнасць прадбачання. Але што ў выніку? Найперш кідаюцца ў вочы непатрэбныя, як падаецца, шматалюнасць і разважаны, якія паўтараюцца. Акрамя гэтага — невыразнасць фіналу: падрабязна апісаная гісторыя кахання не суправаджаецца ніякімі высновамі, роздумаў, філасофіяй ці павучальнасцю. Няма, здаецца, і жаданага для чытача развіцця характараў галоўных герояў. Такая значная, падкрэсленая нават у назве, малітва для галоўнай гераіні — толькі шлях да простага жаночага кахання: з малітвай звяртаецца да кахання як матэрыяльнай сілы. Можа, гэта і ёсць самамэта... Бясспрэчная асноўная думка гераіні: хто любіць, той і дапамагае, і ратуе, і кахае. Але знайсці пацвярджэння гіпотэзы ў апавесці не ўдалося.

Нізка вершаў Фёдора Гурьновіча «На подходе осень» аб'яднаная тэматыкай восні жыцця (аўтарскі пераклад). У творах — самота і цяжар гадоў, асэнсаванне зробленага, нявызначанасць на захадзе жыццёвага веку. Але ў той жа час вершы насычаны адчуваннем маладосці.

Анатоль Андрэеў з апавяданнямі пад агульнай назвай «Смерть как проект» запрашае да абмеркавання вечных праблем. Твор «Смерть как проект», без сумневу, навадзе на думкі аб тым, ці вырашае чалавек нешта ў сваім жыцці, ці можна ўдасканаліць і перарабіць свой лёс?

Нізку вершаў «Под мирным небом» прэзентуе Віктар Куц. Верш «Утро в деревне» — спроба стварэння вобраза невыгодна роднага і заўсёды аднолькавага, але такога непаўторнага вясковага ранку: з яго водаграм парнога малака, выглядам старых стрэх, бліскаччай расы, промнямі сонца.

Да 90-годдзя з дня нараджэння паэта, прэзіка, перакладчыка Браніслава Спрынка прыведзены публікацыі нізкі выбраных вершаў «На крутых изломах бытия». Увазе чытачоў прадстаўлена і аўтабіяграфія творцы, якая друкуецца ўпершыню.

У раздзеле «Сябрына»: літаратура гасцей Дня беларускага пісьменства сабраны разнастайныя творы аўтараў розных краін. «Два сказа» прэзентуе Бекбулат Шакараў з Казахстана. Яго творы, змешчаныя ў выданні, цалкам рознапалярныя па тэматыцы і ідэях: адно прысвечана праблемам бацькоў і дзяцей, нацыянальнай ідэнтычнасці, пошуку сябе — здаецца, традыцыйныя для літаратуры матывы; другое (фантастычнае) — тэма смерці, фаталістычнай прадвызначанасці. Юрый Шчарбакоў з Расіі прадстаўляе некалькі вершаў пад агульнай назвай «Была бы только Родина жива!», дзе выяўляе сваё адметнае бачанне гісторыі казацтва і Расіі ўвогуле. Сімвалічныя, напоўненыя тугой, радасцю, надзеяй і замілаваннем да роднага краю вершы Вячаслава АР-СЯРГІ з Удмурціі. Рыма Арцём'ева з Казахстана, вершы якой чытаюцца зверху ўніз і знізу ўверх (аўтарскі метадад напісання парадковых паліндромаў), запрашае паразважаць пра адзіноцтва і расстанне. Дзякуючы такой асаблівасці напісання, вершы набываюць яшчэ большую шматзначнасць і сімвалізм. Алег Бандарэнка з Кыргызскай Рэспублікі прадстаўляе апавяданні «Три цвета будущего». Гэтыя творы будуць асабліва цікавыя тым, каму даспадобы антыўтопіі: тут можна знайсці і эксперыменты з часавымі рамкамі, і ўплыў тэхналогій на існаванне чалавецтва, і барацьбу з тагальтарызмам, які непазбежны ў такіх выпадках. Таццяна Піскарова з Расіі прэзентуе нізку вершаў «На кончике пера горит стихотворенье». Абстрактнасцю, філасафічнасцю і рамантызмам, роздумам пра пісьменніцтва вылучаюцца

яе вершы. Сяргей Масквіцін з Рэспублікі Саха — прыяр лёсу і жанчын — прэзентуе два вершы пад агульнай назвай «Таёжный фарт». Андрэй Наскоў з Чукоткі з нізкай вершаў «Украшение и свет белорусской земли» ўшаноўвае сінявокую Беларусь. Матывы паэтычнай падборкі «Тоска по соловьям» Роберта Мінуліна з Татарстана — любоў да роднага кутка і яго прыроды (пераклад з татарскай мовы Марата Ямалава).

Такая разнастайнасць прозы і паэзіі, шырыня ўзнятых пытанняў, тэматычная неаднароднасць дазваляць чытачу зрабіць уласныя высновы на конт прычытанага і, магчыма, выбраць тое, што больш даспадобы.

Яўгенія ШЫЦЬКА

ПАЧУЙ МАЮ МАЛІТВУ... ПАЧУЙ!

Як вогнішча, што напачатку зыркае, а, разгарэўшыся на поўную моц і адбушаваўшы, набывае самую высокую тэмпературу ў сваіх нетрах, так і летняя паэзія, прадстаўленая на старонках часопіса «Полымя» ў жніўні, парадавала асабліва: традыцыйная ў плане формы, але глыбокая па змесце і эмацыянальна. Айчыныя і замежныя аўтары, якія выступілі з вершамі, імкнучца (імкнуліся) пражыць жыццё напоўніцу, як добрае віно, смакуючы кожнае яго імгненне.

Некалі Уладзімір Караткевіч сказаў, што кожны носіць сваё неба з сабой... Вось Мікола Маляўка ідзе ў грыбы і сустракае... Коласа, які: «Баравікі нясе ў капелюшы, / Як свой апошні паэтычны вобраз». Вельмі кранае і лірыка кахання: «Не дацягнуцца да цябе рукою / Праз кіламетры і туман ружовы, / І я цябе ракою непакою, / Каб ты пачула іх, прызнання словы...» Уражае, як проста праз добра вядомыя словы і ўжо створаныя вобразы паэт можа сказаць штосьці сваё, новае «Пра родны кут, які і мёртвым мілы».

Не менш кранае і лірыка Васіля Кузьміча, які па-свойму гаворыць пра знаёмае: «...Адчуваю, што дзень мой мудрае / І глядзіць сонцам з-за аблачын...» У біяграфічных звестках пазначана, што вершы В. Кузьміча друкаваліся толькі ў «рэспубліканскіх і рэгіянальных СМІ». Паэт такога ўзроўню мог бы ўжо мець і зборнік (мркуючы па творах, што мільгалі на старонках часопісаў і газет, у яго ёсць пра што і як сказаць).

Вершаваная падборка чатырохрадкоўяў Ганада Чарказяна «Добраму заўсёды цяжка йдзеца», пераствораная па-беларуску Казімірам Камейшам з курдскай мовы, — як вынік філасофскага назірання за жыццёвымі праявамі і спасціжэння прыроды чалавека. Гэта хутчэй драматычны вопыт, але ж ніхто не гарантаваў, што разумныя і чутлыя будуць шчаслівейшымі за тых, каго роздумы асабліва не даймаюць... «Жорсткі я — твае мне кажуць кпіны. / І калі ўжо строга разважаць, / Чалавек жа створаны не з гліны... / Калі б знаць, дзе гібкасці мяжа...»

У рубрыцы «Галасы свету» гэтым разам выступілі два замежныя аўтары. Чытаючы творы нашага сучасніка і частага госьця з Чарнагорыі Слабадана Вуканавіча ў перакладзе Івана Чароты, захапляешся тым, наколькі ярка ў яго творчасці прагучала тэма Беларусі. Існуе слушнае меркаванне, што народы збліжаюць не палітыкі, а культура. Тым больш што ёсць нешта агульнае ў гістарычным развіцці абедзвюх краін, хоць яны і не мяжуюць адна з адной. «Хто не слухае залатавустаў, паслухае гром», — малітва за Беларусь — твор, што адкрывае паэтычную падборку С. Вуканавіча, уражае: «...Пачуй маю малітву... пачуй / Ты, які слухаеш і гаворыш, / Які хварэў і пакутаваў, / А вылучыўся воляй».

Творчасць Ніколаза Бараташвілі (1817—1845) прадстаўлена з прадмовай перакладчыка Юркі Голуба. Няспраўджанае каханне, якое засталася толькі ў радках, поўныя пачуцці і пакуты, непрызнанне пры жыцці, заўчасная смерць ад хваробы — як шмат агульнага ў грузінскага класіка з нашым Багдановічам! «Адное толькі цешыць, мой каханы, / Што побач з нашым светам іншы ёсць: / Адумайся — адкуль мне мець заганы? — / Прыйдзі туды, і будзеш мой — не госьць!» — чытаючы такое, забываеш пра час і прастору, бо якімі б рознымі і далёкімі ні былі людзі, перажываюць яны адно і тое ж...

З прэзічнымі творами прадстаўлены Мікола Чарняўскі і Васіль Ткачоў. Адметна, што ўсе іх сюжэты — з жыцця, а невялікія расповеды — сапраўдныя «замалёўкі з натуры»: часта з гумарам, часам — з прысмакам гаркоты. Таксама на старонах часопіса змешчаны працяг прыгоднічка-фантазмагарычнага рамана Людмілы Рублеўскай «Авантуры Вывіча з банды Чорнага Доктара».

Яна БУДОВІЧ

Мастацтва, незаплямленае парушыннем рэчаіснасці

Калісьці ў рэцэнзіі на кнігу фэнтэзі Станіславы Умец «Сэрца Сакры» (прысвечанай дзевяцікласнікам) я адзначаў, што спадарыня Станіслава па натхненне лётала на тую дзівосна-ідэальную планету дзяцінства, якую прыдумалі ў свой час нашы класікі школьнай літаратуры Алесь Пальчэўскі, Уладзімір Дубоўка, Станіслаў Шушкевіч.

Такое адчуванне, што на гэтай планеце пабывала і Тамара Бунта, чыя новая кніга «Чароўны кошык» («Мастацкая літаратура») з'яўляецца яркім прыкладам чароўнай бесканфліктнасці. Трапіла туды пісьменніца выпадкова, палюючы за новымі сюжэтамі, агледзелася і нечакана для самой сябе зразумела, як тут добра, цёпла, па-сапраўнаму ўтульна.

Падобнае адчуванне было ў мяне, калі, стомлены ад бясконцай побытавай тузаніны Мінска, трапіў на Чырвонае мора з яго вялікімі каляровымі рыбамі, якія падплывалі да самага берага і казытлаі цябе хвастамі. Тады я зразумеў: вось ён — рай. Тут хочацца быць вечна.

Чытаю Бунту, і ўзнікае ілюзія, што я ізноў на беразе гэтага мора.

«Чароўны кошык» пачынаецца апавяданнем «Добры дзень!». Яно па-свойму знакавае і задае эмацыянальна-псіхалагічную танальнасць усёй кнізе. Галоўная гераіня — маленькая вясковая дзяўчынка Надзейка — зрабіла для сябе найвялікшае адкрыццё: хочаш мець заўсёдна-станоўчую энергетыку, каб суседзі дарылі табе ўсмяшкі, казалі што-небудзь прыемнае, — дык выходзь у надзельны ранак са свайго двара і ўсім-усім-усім паўтарай як мантру сонечна-нязменнае «Дзень добры!».

На працягу апавядання Надзейка нястомна «дзень-добрыць», пакуль яе не забірае ў хату мілая ўсмяшлівая мама.

Спыраша здзіўляюся з падманлівай прастаты гэтага твора і думаеш: «І што з таго? Дзе гэтак знаёмая вастрыня, іронія, падтэкст, якімі была багатая папярэдняя кніга пісьменніцы «Дзяўчынка з вішнёвага завулка?»

А вось няма!

Перад намі псіхалагічна-аднамерны твор без аніякага другога плана.

Дзяўчынка вывучыла для сябе новае чароўнае слова, а шчаслівая мама і суседзі цешацца з падобнага кранальнага адкрыцця і нават пост у фэйсбук пра гэта не напішуць, бо ў прыдуманая-міфалагічнай прасторы твора

няма месца такім банальнасцям, як словасвет (альбо, іншымі словамі, інтэрнэт).

Пэўную глыбіню імкнення надаць сваімі ілюстрацыямі Аксана Аракчэева.

На малюнку мы бачым усмяшлівую Надзейку ў ярка-зялёнай спадніцы, якая падняла левую руку і вітае дзвюх цётак. Жанчыны, плот без пачатку і канца, нейкі тоўсценькі коцік, сабака, які зацікаўлена нюхае батон у адной са спадарынь, патанаюць у аднолькава шэрым, асфальтным колеры. Такое адчуванне, быццам дзяўчынка ўзмахам рукі хоча разagnaць прыкрыю шэрасць, з якой звывкліся дарослыя.

Намаляваная Надзейка больш дзейсная, чым у самой пісьменніцы, а ілюстрацыя валодае той драматургічнай вастрыней, якой няма ў апавядання. Відавочна, мастаццы, калі яна чытала твор, не хапіла ў ім пэўнага канфілікту, і яна, чыста па-рэжысёрску, дадумала яго сама.

Падобнае імкненне Аксаны Аракчэевай можна толькі вітаць, але не варта і ганіць падкрэслена-бесканфліктную эстэтыку апавядання.

Для таго, каб цяпер пісаць падобныя ідэалістычныя, нават фантомныя творы, патрабуецца пэўная смеласць.

Тая смеласць, якой валодаў Марк Шагал, калі ствараў шматтысячныя варыяцыі старога Віцебска з інфантальнымі каровамі і фіялетава-ружовымі каханкамі, якія нагадвалі салодкую вату, а не рэальных людзей. У позняга Шагала вы не знойдзеце нават намёку на нейкую складаную драматургію. Колер, кампазіцыя, ідэя — простыя, нават прымітыўныя ў сваёй свядомай адназначнасці.

Такой жа ўяўляецца эстэтыка згаданай намі дзіцячай планеты, якую прыдумалі класікі нашай школьнай літаратуры.

Калі чытаў іх гадоў дваццаць таму, многае раздражняла.

Гэтыя мудрыя бабулі, разважлівыя дзядулі, лагодныя таты і ўсмяшлівыя мамы, выдатныя першыя настаўніцы, добрыя суседзі і суседкі — як яны не стасаваліся з той рэальнасцю, у якой я жыў!

Тады мне цяжка было адчуць хараство падобнай літаратуры.

Алесь Пальчэўскі, Уладзімір Дубоўка, Станіслаў Шушкевіч выдатна разумелі, што рэальнае жыццё, напоўненае болей, здрадай, страхам штодзённага арышту,

разуменнем таго, што нікому нельга давяраць, а свет не перайначыш. І тады застаецца ці шлях, умоўна кажучы Аляксандра Салжаніцына, які з бухгалтарскай педантычнасцю выяўляў усе жахі таталітарнай сістэмы, ці дарога, па якой ішлі нашыя дзіцячыя пісьменнікі, калі пачынаеш глушыць у сабе трагічныя ўспаміны, збудаваўшы магутае, як Мірскі замак, умацаванне, дзе можна схавацца ад перажытага, забыцца, стварыўшы свой маральна і фізічна чысты, абсалютна дыдактычны свет, дзе галоўнае — не зацікавіць юнага чытача нечаканым прыгодніцкім сюжэтам, а са святарскай фанатычнай самаадданасцю вучыць дабрыні, лагодзе, узаемаразуменню.

У «Дзяўчынцы з вішнёвага завулка» Тамара Бунта па-новаму перажыла многія вострыя моманты свайго дзяцінства, але, пераасэнсаваўшы іх, выявіўшы з усім бясспрэчным мастацкім талентам уласныя школьныя страхі, няспраўджаныя мары і спадзяванні, крыўды і здрады, зразумела, што больш кафмортна і ўтульна будзе сябе пачуваць на цудоўнай і заўсёдна-прыветнай планеце Алесь Пальчэўскага, Уладзіміра Дубоўкі, Станіслава Шушкевіча, дзе пануе стэрыльна чыстае, незаплямленае аніякім парушыннем рэчаіснасці, мастацтва.

«Чароўны кошык» — кніга не для дзяцей.

Яе хараство і паэзію ацэняць тыя, стомленыя ад бясконцай побытавай тузаніны дарослыя, што прапусцілі сваё Чырвонае мора з яго вялікімі каляровымі рыбамі, якія падплываць да самага берага і ласкава казычуць цябе хвастамі.

Прачытаўшы апавяданні «Мудры папугай Ара», «Цуда-майстры», «Далонькі з пушынкамі», узнікнуе страчанае і забытае адчуванне раю.

«Чароўны кошык» — кніга-мара. Кніга-сон.

Той цудоўны сон, у якім хочацца быць вечна.

Васіль ДРАНЬКО-МАЙСЮК

ДЭТЭКТЫўНЫЯ ПРЫГОДЫ ў КАЗАЧНЫМ ГОРАДЗЕ

Ірына Токарава прапаноўвае дзецям малодшага і сярэдняга школьнага ўзросту кнігу пад назвай «Прыгоды сышчыка Хомса і доктара Сладсана» («Приключения сыщика Хомса и доктора Сладсона», «Народная асвета» 2018). Гэта першая частка дзіцячага дэтэктыва, але выдавецтва плануе выпуск выданняў, якія працягнуць расповед аб прыгодах двух цікаўных і няўрымслівых герояў.

У невялічкім казачным горадзе Слондане ўсё маленькіх памераў: ад дрэў да людзей, нават хатнія жывёліны маленькія. Дзесьці смешныя і забаўныя, а недзе даволі сур'ёзныя, аўтар стварае розныя сітуацыі, сведкамі якіх аказваюцца сышчык Хомс і доктар Сладсан. Яны ніколі не прамінуць з'явіцца ў патрэбны момант і хутка ўключваюцца ў працу — расследаванне злачынстваў у Слондане. Хтосьці крадзе кашалькі на галоўнай вуліцы, чамусьці перастаў працаваць галоўны гадзіннік горада, па замку, у які прыехаў спадчынік, ноччу гуляе святлівы сабакка, нехта замест скрадзеных рэчаў пакідае на

месцы жоўтае пяро... Нават паліцыя казачнага горада не заўсёды здольная знайсці вінаватых. Але сябры сышчык Хомс і доктар Сладсан бяруцца за любыя справы і дапамагаюць жыхарам аднавіць справядлівасць.

Кожная з гісторый невялічкая па аб'ёме, таму чытач можа знаёміцца з адной або некалькімі прыгодамі сяброў паступова. Гаваркія імёны (гаспадыня місіс Кашкінс, уладарка ювелірнай крамы спадарыня Дыядама, кандытар містар Чайнікс, паштальён спадар Бандэроліус, натарыус Укус) складаюць красамоўныя характарыстыкі вобразаў таго ці іншага персанажа, а мастак А. Алёшына дапаможа акуцуца ў мініяцюрны казачны свет Слондана.

Кніга, прысвечаная дэтэктыўным вандроўкам, не

можа абысціся без нейкай уводнай тэрміналогіі. Таму ў тэксце адмысловым шрыфтам выдзелены словы, напрыклад, матыў, версія, алібі, экспэртыва і інш. А ў канцы выдання змешчаны слоўнічак гэтых паняццяў — найлепшая дапамога юнаму дэтэктыву. Акрамя таго, «Прыгоды сышчыка Хомса і доктара Сладсана» — гэта менавіта тое выданне, якое створана не толькі для развіцця ў дзіцяці мысленных працэсаў і цікавага баўлення часу, але і для падрыхтоўкі да знаёмства з больш сур'ёзнымі мастацкімі творамі, выдатнымі кнігамі і кінастужкамі, якія лічацца класікай

дэтэктыўнага жанру.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Ад «А» да «Я»: краіна літар для маленькіх чытачоў

Новая кніга Лены Зінскі, лаўрэата XI Міжнароднага фестывалю рускай паэзіі «Пушкін у Брытаніі», «Детский сад для букварят, или Азбука в стихах» («Галіяфы», 2018) сарыентавана на дашкольную і малодшую школьную аўдыторыю. Праз прыгоды маленькай літары «А» і яе новых сяброў — казачных персанажаў букваранятак, у якіх на старонках кнігі пераўтварыліся літары, — дзецям прапануюць засвоіць рускі алфавіт, а таксама падрыхтавацца да навучання ў пачатковай школе.

Літары ў гэтай кнізе жывуць як звычайныя дзеці. І, як у многіх дашкалятах, іх дзень пачынаецца ў дзіцячым садку. У просценькіх верхах пісьменніца расказвае пра здаўна заведзены ў дашкольную ўстанове парадак, таму прапанаваны буквар можа (і павінен) разглядацца ў першую чаргу не як падручнік для маленькай аўдыторыі, а як кніга-гульня. Вершы, прадстаўленыя ў кнізе, будуць карысныя не столькі з пункту гледжання мастацкай вартасці, колькі праз дакладнасць апісання жыццёвых рэалій маленькага чалавека. Той, хто ўжо ходзіць у дзіцячы садок, адразу пазнае сваю першую «руціну»: кашу з сасіскай на сняданак (аўтар нагадвае нават пра тое, што пасля ежы трэба прыбраць талеркі), арганіза-

кай альбо машынкай на дзверцах), кампот у якасці дэсерту, урокі музыкі і пакаранне праз стаянне ў куце. Тыя ж, хто толькі збіраецца ісці ў садок, па кнізе Лены Зінскі могуць пазнаёміцца з яго правіламі і раскладам дома з бацькамі, якія і малюнку прыгожыя пакажуць, і ўсе незразумелыя з'явы растлумачаць.

Пры знаёмстве з вершаваным букваром трэба асобна адзначыць працу мастачкі Юліі Бядрынцавай: кніга вылучаецца сярод іншых дзіцячых выданняў надзвычай прыгожымі яркімі ілюстрацыямі, якія абавязкова прыцягнуць увагу малых. Гэта вельмі актуальна: згодна з узроставай пазнакай, «Детский сад для букварят, или Азбука в стихах» разлічаны на тых дзетак, якія яшчэ толькі вучацца чытаць, а таму асноўную ўвагу звяртаюць не на змест, а на вокладку і малюнку. Для іх ілюстратар стварыла казачны горад і прыхавала на кожнай старонцы шмат цікавых дэталей. Дзякуючы гэтай асаблівасці, падчас чытання з дзецьмі можна развіваць іх уважлівасць, прапаноўваць знайсці ўсе аб'екты, згаданыя ў тэксце, а таксама літары, якія Юлія Бядрынцава шчодрой рукой «раскідала» на кожным аркушы: яны хаваюцца сярод цацак, вісяць на сценах замест карцін, упрыгожваюць будынкі на вуліцах і нават лётаюць на вясёлках...

У пошуках намаляваных літар можна весела і нязмушана замацаваць вывучаны алфавіт, а таксама выпрацаваць любоў да якасных ілюстрацый.

Дар'я ЧАРНЯЎСКАЯ

Алёна ПАПКО

Яблыкі

Закананачаны пакуллем
З-за непагадзі гроты.
Час —
Скурай адчуваць падзенні
І ўзлёты.
Па жнівеньскім абрусе
Коцяцца яблыкі.
Хто мы с табою? Адкажы —
Сапернікі ці саратнікі?
Коцяцца...
Коцяцца яб-лы-кі...
Чырвоныя, жоўтыя, раннія...
Дзе яны саладзейшыя:
У Вене, у Кракаве альбо ў Празе?
У вёсцы, дзе ў дзяцінстве
Іх
Я збірала ў садзе.

Ажына сцелецца лясная
І бераг Ваш мне не чужы,
Дзе я адвечна маладая
У густых абдымках сінявы.

Сатчэм свой лёс на ўзоры неба,
Нашто вярэдзіць звыклы боль?
Нам пра запас няшмат і трэба,
Каб хлеб быў на стале ды соль.

Як птушкі ў вырай, сны-трывогі.
Плывуць аблокі-берагі.
Вам крочыць па якой дарозе?
Плыць да чыёй душы?

Шлях

Учора і сёння. Шлях журавіны,
Рэчка, калючы асот.

Дзяўчына я сціплая. Жыву падарожжамі, захапляюся вывучэннем замежных моў. Павольнасць без сумневу мяняю на хуткасць. Люблю ўсё незвычайнае. Атрымліваю асалоду ад чытання кніг, ад кубачка кавы Lavazza і ад яблыкаў, ад пошукаў сузор’яў на таямнічым зорным небасхіле.

Ціха пытаюся, а ці ішчаслівы
Ты ўсё дзянькі напралёт?

Сёння і заўтра. Шлях-вышыванка,
Нітачак крамных радок.
Дзе развітальна спявае заранка,
Гойдае вецер чаўнок.

Заўтра і вечно. Шлях для руплівых.
Быль як смала, а нябыль як вада.
Цуды ўратуюць адчайных і шчырых.
Цягніся заўжды да святла!

Залатыя рыбкі

У небе павісне поўня.
У горадзе W.
У кавярні D.
Джаз загучыць шыкоўна.
Наведвальнік Р. запрасіць танцаваць
Пані А.
Тая адчуе, злавіўшы яго позірк,
Як з-пад ног сплывае зямля.
Крутанеца на абцасах —
Упадзе ў яго абдымкі...
Трапілі ў палон кахання
Залатыя рыбкі!

Rose-colored glasses

Маўчалі — вусны, шапталі — вочы.
Пякло штодня.
Не прыкрываючы сэрца галізны,
За ішчасце тваё —
Келіх віна! —
Узніму высока, глытну глыбока.
Да дна.
Сухое мора — мая пакора.
Аскепкі шкла
Ўніліся ў пальцы, ды, сцяўшы зубы,
Цяплю.
Яшчэ раўную, яшчэ ішкадую
І сню.
Але ружовыя акуляры з вачэй зняла:
Тваёй адзінай я так
НІКОЛІ
І не была...

Кветка

Маднячая сукенка —
Бялюткая, як Панна Вясна.
Усмейка — саладзейшая, чым кропля
Самага дарагога віна.

І спакуса,
І сорам.
А ў Жоўтым —
Васковая свечка
У цемры,
Празрыстая крона.
У Чырвоным пакоі —
Гартанныя крыкі,
Літанні
І стогны.
А ў Жоўтым —
Чырвоны
І Жоўты пакоі.

Восень

Што ператворыць гэты вецер, паветра
Ў тыя ж паветра і вецер
І адначасова не тыя?

Што ператворыць нашы словы, дыханне
Ў тыя ж дыханне і словы,
Але болей не нашы?

Як недарэчна згадваць колеры лісця!

...бэз,
пад сонцам якога
я верыў у немагчымасць таго,
што мы будзем разам.

Начны матылёк

Дзіўна,
Як гэта тое,
Што так лёгка пазбавіць жыцця,
Зольнае лётаць?

Я доўга жыў,
Гады не ведаў,

Карэнне глыбока трымаецца зямлі:
Зайздросліва выдзяруць,
А яна ўсё роўна будзе расці.

Сутонні больш не спрачаюцца,
Кім яна прыручана і як.
Нават на сонцы плямы здараюцца —
Што гаварыць пра чалавечы шлях?
Не трымай яе чужакроўную.
Адпусці...
Дай магчымасць у апошні раз
Расцвісці.

Матулі

І толькі вокны мамінае хаты
Сустрэнуць сваю родную дачку.
Няхай раскошы ў хаце небагата —
Яна багата на любоў тваю.

На хрызантэмны водар калыханкі,
Якім спавіты мой дзіцячы сон.
Натруджаныя рукі вышынанкай
Дасюль яшчэ баляць у хаце той.

А ты бадзёра раніцой прачнешся,
Пакорміш свайго шэрага ката.
Заглянеш у пакой мой, усмінешся:
«Спаць досыць, соня, уставаць пара!»

Заварыш смачнай, як заўжды, гарбаты,
Паклічаш снедаць. Колькі цеплыні
Ў тваіх вачах,

што ў будні нават святы!
І ўсё здаецца простым на зямлі.
Абхопіш твар, у шчочкі пацалуеш —
Няхай сабе плывуць за днямі дні.
Я і праз гады, як і цяпер, адчую
Ласкавы дотык жылістай рукі.

Птушка не ў цёрне

У яе было аўто бялюткае,
І праца — лепей не знайсці.
Яна не кідалася чуткамі,
І не жыла на вастрыі.
У тыдзень раз яна з сяброўкаю
Хадзіла на прагляд кіно.
Любіла маляваць алоўкамі
І не ўжывала малако.
Яго любіла кошка Бэлачка,
Пухнатая, як дзьмухавец,
Хоць ёй з дзяцінства не цярпелася
Nice little ініца мець.

Што вечно бег за мною следам
Мой цень,
Непадуладны мне.

Ён сеяў смерць,
На поўны грудзі
Паўсюдна пракліналі людзі
Мой цень,
Непадуладны мне.

Я жыў між іх,
Шукаў свяціла,
Якое тайна нарадзіла
Мой цень,
Непадуладны мне.

Бог размаўляе з намі,
А мы не жадаем слухаць,
Крычым:
— Дзе Ты ёсць?!
Адгукніся! —
І чуем уласныя словы.
А Бог размаўляе з намі,
І словы яго — дзеі,
Але — мы Яго не чуем.

Хуткія хмары. Птушак віры.
Першыя кроплі. Ветру парыў.
Воблакі пылу. Дождж, як сцяна...
Добра ўсё гэта бачыць з акна.

Як пацукамі, «родным братам»
Забіта аж да столі хата.
О, «родны брат», калі ты родны,
Тады ж і я — пацук галодны.

Быў час — зачытвалася фэнтэзі
І спрабавала верш складаць,
І выкрасці хацела ў вечнасці,
Каго спаткала толькі раз.
А ён імя яе чароўнае
Ніколі апантана не шаптаў.
І ў цёрне радасна і ўзрушана
Не ёй — цаной жыцця — спяваў.

Давай скажам адзін аднаму тое,
На што не хапіла смеласці
Год таму альбо два.
Мы адной крыві ў лоне вечнасці,
Аднаго святла.
Што быскрылыя ў небе ветразі,
Не адкідаем белы цень.
Незагоеныя...
Як і мроя мая:
Каб адзін з мільёнаў —
НАШ ДЗЕНЬ.

Безназоўная

Язмін адцвітае.
Світае...
Кранае

Павекі вясна.
Люстэрка выслізгвае з рук,
Троль смяецца,
Шкло б’ецца...
Force n'est pas droit.
Аскепкамі свет завіхурыць,
дзе хмурыць
Брыво нездагадлівы май.
Хутка табе ў сэрца трапіць
аскепак,

Мой сонечны Кай.
Буду я жыць безназоўная
У памяці глыбіні.
Рэж, адчайна выкрэслівай,
Але ад мяне не ўцячы.
З жарсцю ахаплю даланямі
тваю галаву,

Стрэмкай у душы засяду
І ні з кім цябе не падзялю.
Няхай кажуць, што я чараўніца —
Усё на свой адрас прыму.
Толькі ўдосталь табою напіцца
Ніколі я ўжо не змагу...

П’яны верш

Дрэвы — нібы напіліся:
Плятуцца няроўным строем.
Падае, падае лісце,
Да лужын злятаецца роем.

Дрэвы — нібы напіліся
І не аб чым не ішкадуюць.
Ліся музыка, ліся!
А я — гляджу на ваду я.

Дрэвы — нібы напіліся,
У лужынах гнуцца іх станы.
Падае, падае лісце.
Танна. Усё
Так танна!

Ранішні цягнік

Імчыцца цягнік мой
Да сонца, да сонца —
Ніяк не дагоніць.

А сонца на небе —
Сваёю чаргою —
Усходзіць, усходзіць.

І мары, і мары
Праз шыбу вагона
Імкнуцца да сонца.

Я пра цябе не думаў. Чым я жыў
Пасля апошняй стрэчы — не згадаю...
З уласнага

І кожная сустрэча для мяне
Была працягам вечнага чакання:
Здавалася, і разам мы не ў стане
Перамагчы твой прывід у акне.

І ён глядзеў на нас з усіх акон,
Як дзіўнага адзінства ўвасабленне:
Здавалася, што існы — толькі ён,
А мы — яго пакорлівыя цені.

Усевалад ГАРАЧКА

Вершы розных гадоў

Чырвоны і жоўты пакой

У Чырвоным пакоі —
Каменныя сцены,
І за сценамі —
Сонца.
А ў Жоўтым —
За сонца —
Кожная кветка
І лісце.
У Чырвоным —
Смярдзючая смерць,
Жах
І плач па свабодзе.
А ў Жоўтым —
Суцеха —
Апасці нялёсткам,
Засохнуць травой.
У Чырвоным пакоі
Жаночае цела —
І страх,

Знаёмая карціна: калі паміраюць бацькі, самыя родныя і дарагія людзі і пусце хата, то тут жа з'яўляюцца дзеці, нашчадкі... і разбіраюць рэчы: падушкі, коўдры, камоды...

Ну, каму што трэба... Ложкі, сталы, канапы, дываны... Хаця і не заўсёды такое бывае... Упершыню я ўбачыў пакінутую хату і амаль ужо ў памерлай невялічкай вёсцы Кулага на Быхаўшчыне яшчэ ў сярэдзіне васьмідзясятых гадоў мінулага стагоддзя. Быў жнівень. Мы з татам і братам касілі ў садзе для сваёй Райкі. Калі вырашылі перакурыць, я падышоў да адной з хат. Двор быў зарослы быльнягом, адразу адчувалася, што даўно не ступала тут нага чалавека. Асмеліўся заглянуць у акно. І ўбачыў тое, ад чаго жахнуўся: усё ў хаце было так, як пры жыцці людзей. Нават вядро стаяла на ўсклончыку пры парозе, а да яго прыляпіўся карэц. І калі пакідаў двор, па спіне прабеглі дрыжыкі, і быццам пачуўся голас чалавека: «Ты куды, братка, пабудзь, затрымайся!» А мо то не чалавек зусім быў, а хата спрабавала мяне затрымаць?..

Так у мяне нарадзілася адна з першых п'ес «Вокны». Тыя вокны і цяпер глядзяць на мяне — як вокны не толькі, мусіць жа, маёй малой радзімы. Многіх. За тымі ж вокнамі некалі віравала жыццё, там елі, пілі, там гучаў дзіцячы смех...

А я са сваёй хаты ўзяў клямку. Вось яна. Несамавітая, прасценькая... Хутчэй за ўсё, яе зрабіў каваль-самавук з Журавічаў яўрэй Гірша Моцкін. У мяне, дарчы, пра гэтага чалавека ёсць некалькі шчырых, цёплых радкоў у аповесці «Скачы ад печы, жэўжык!» Ну, а ўжо дзед Якаў сам прыбіў яе да дзвярэй. Хто ж яшчэ, калі не ён?

Калі вучыўся ў Ільічоўскай сярэдняй школе ў старэйшых класах, а гэта Рагачоўшчына, непадалёк ад маёй роднай Гуты (васьмігодку я скончыў у Іскані), то жыў у дзеда Якава і бабы Пелагеі. Старым людзям было з унукам усё ж лацвей, пагадзіцеся. Помню, атрымаў першы ганарар з «Вясёлкі» — ажно 15 рублёў. А дзеду прынесла паштарка пенсію — 12. Стары здзівіўся: гэта я на канюшні хіба так мала зарабіў? А калі даведаўся, за што мне заплацілі столькі шмат грошай, параіў менш насіцца па вуліцы, а больш пісаць. Я паабяцаў. На жаль, дзед Якаў не дачакаўся таго часу, калі ў мяне пачалі выходзіць кнігі, ставіцца спектаклі ў тэатрах. Я неўзабаве пайшоў у армію, а яго не стала.

Апошнія два гады жыцця ён за клямку не браўся, разбіў паралош, але я і сёння адчуваю цяпло ягонай рукі...

Таму для мяне клямка — вельмі дарагая рэч. Неацэнная. Здаецца, кавалак жалеза... Але гэта не так. Для мяне клямка — нешта больш значнае, а не проста жалеза... Я б не пабаяўся і паставіў яе побач з хлебам.

Спярша, вядома, мы ядзім хлеб, а потым бяромся за клямку, каб выйсці на двор, на вуліцу, на шырокі жыццёвы прастор. Набіраемся сілы, моцы. Без клямкі — аніяк. Яна выводзіць нас у свет, яна першай і сустракае цябе, калі ты вяртаешся на родны парог.

За клямку бралася мая мама. Я дакранаюся да клямкі, а мне здаецца — трымаюся за яе руку. Ты дзе, мама? Ты куды пайшла? Там, на нябёсах? Божа, як жа ты далёка! Сёння няма каму назваць мяне сынам...

Учора чытаў аповесць Астрыд Ліндгрэн «Мадзікен», у якой дзяўчынка думала, што можна сесці на цягнік і паехаць на нябёсы, а там бы яна сустрэла сваю маму, якая памёрла...

Цягнікі на нябёсы не ходзіць, на жаль...

Так яно і было: мама дала мне ў дарогу ручнік. Мо яшчэ і таму дала, што так было ў песні, а песня, як вядома, — душа народа. А народ — гэта мы. Калі я пакідаў родны парог, не мелася тэлевізара ў нашай хаце. Толькі радыё. Але тады песня пра ручнік была на слыху. Я на ўсё жыццё запамніў яе аўтараў — паэта Андрэя Малышку і кампазітара Платона Майбарату, а таксама выканаўцу Дзмітрыя Гнацюка. Пранікнёна выконваў «Ручнік» і наш любімы школьны настаўнік Мікалай Кірылавіч Шульга.

Тэлевізары з'явіліся значна пазней, і мама мяне паспее ўбачыць на экране. Пахваліць. У мяне якраз тады і напісалася кароценькае апавяданне «Мама». Калі працаваў над п'есай «Дзень Анёла», то ў вобразе галоўнай гераіні — бабы Машы — я бачыў маму. Настаўніца, у саміх пяцёр дзяцей, але калі прысылалі ў вёску маладога спецыяліста, то старшыня калгаса Марыя Барысаўна Смолкіна прыводзіла яго да мамы, упрошвала нядоўга, мусіць: вазьмі, Якаўлеўна, у цябе чысценька, сытна. Мама брала. І вось калі яна застанеца адна (гераіня, вядома), то былыя кватаранты ўспомняць пра бабу Машу, прыедуць на яе дзень нараджэння... І будуць нядоўга вырашаць, у каго ёй, цяпер ужо нямоглай бабулі, жыць... бо сваіх дзяцей яна так і не прычакала...

У бабы Пелагеі быў другі ручнік — трапакч. Вісеў ручнік той у качарэжніку, а пры першай неабходнасці яна хапала яго ў рукі і пускала «ў бой»: а вось вам, неслухі такія!

КЛЯМКА

Сцэны з монаспектакля

«Адкуль родам будзеш, сяржант?» А калі даведаўся, што з Беларусі, яго прыгожы твар засвяціўся, і ён коратка распа- радзіўся: «Афармляйце!»

Пазней я даведаўся, што капітан Дружынін, на той час камнадзір роты, атрымаў «Залатую Зорку» Героя за вызва- ленне Віцебска...

Трымаліся за клямку і акцёры Магілёўскага драматыч- нага тэатра, якія прывезлі ў нашу вёску Іскань спектакль «Сівы бусел» па маёй першай п'есе. Бацькі, вядома ж, за- прасілі іх у хату, пачаставалі смачнай сялянскай вячэрай...

Калі Бог хоча зрабіць цябе шчаслівым, то будзе весці цябе па надта цяжкай, няпростай дарозе, бо лёгкіх дарог да шчасця не бывае.

Можна лічыць, мне ў жыцці пашанцавала. У маіх спек- таклях былі заняты такія вядомыя і славутыя акцёры, як народны артыст СССР Генадзь Аўсяннікаў, народныя артысты Беларусі Генадзь Гарбук, Рыгор Белацаркоўскі, Сцяпан Бучыльчык, Марыя Захарэвіч, Павел Дубашынскі, Ніна Карнеева, народны артыст Расіі Уладзімір Цюцоннік, заслужаныя артысты Хведар Іваноў, Зоя Бурцава, Аляк- сандр Пархімовіч, Васіль Галец...

Я меў магчымасць сустракацца са славутымі пісь- меннікамі Іванам Шамякіным, Васілём Быкавым, Ула- дзімірам Караткевічам, Валянцінам Распуціным, Віктарам Астаф'евым, Расулам Гамзатавым, Міхаілам Аляксеевым і многімі іншымі, сябраваў з драматургам Міхаілам Варфа- ламеевым... У маёй біяграфіі быў апошні з'езд СП СССР, які праходзіў у Маскве ў 1992 годзе. Былі семінары дра- матургаў у Пічундзе, Рузе і Дубултах. Калі б не паехаў у Пічунду, не ведаю, ці стаў бы я драматургам... Рызыкнуў. І не прайграў. Хоць некалькі разоў даводзілася пачынаць жыццё ці не з нулявой адзнакі.

Письменніцкі білет мне ўручыў Максім Танк. Іван Шамякін, калі мы сустракаліся ў Мінску, заўсёды пытаўся: «Як пажывае мая малая радзіма?»

Я таксама ніколі не забываў пра сваіх землякоў, пра род- ны бацькоўскі кут... Пра сваю малую радзіму. Радуюся поспехам землякоў. Засмучаюся, калі зноў нехта рана па- кінуў гэты свет...

Чаму ў чалавека такая цяга да малой радзімы? Хіба толь- кі ў адной пупавіне?... Магчыма. Я гэта зведаў. І, помніцца, калі вярнуўся з Туркменіі, папрасіў таксіста спыніцца каля бязрозы, што расла пры дарозе, і прытуліўся да яе, паца- лаваў.

Разумею вельмі добра Алеся Ставера, які напісаў: «Каб любіць Беларусь нашу мілую, трэба ў розных краях пабы- ваць...» Неяк мы разам выступалі ў Светлагорску перад чытачамі, жылі ў адным пакойчыку, і я пацікавіўся, як нарадзіліся ў яго гэтыя пранікнёныя да болю сэрца рад- кі. Алесь Сяргеевіч адказаў: «Быў у партызанах у Тбілісі. І, ведаеш, моцна засумаваў па Беларусі. Каб не забыцца, першыя словы запісаў на запалкавым пачку, калі блукаў па горадзе...»

Народны артыст СССР Яўген Мацвееў у кнізе ўспамінаў згадвае, як Васіль Шукшын, адпраўляючыся на Алтай у свае Сrostкі, бадзёра заўяўляў: «Еду патрымацца з земля- камі за руку!»

Патрымацца за руку. На жаль, я магу патрымацца толькі за клямку — у маёй Гуце няма сёння людзей...

Наша хата была вельмі гасцінная, і наўрад ці знойдзеца хто з землякоў, які б некалі не браўся за гэтую клямку! Так што, землякі, дзякуй вам за цеплыню ваших рук!

Вечаровая пара. Натомленыя за дзень, суседкі Вольга Пятроўна і Ніна Сцяпанавна сядзяць на лаве перад пар- канчыкам, пра жыццё баяць. Няма дажджу, і гэта асабліва непакоіць вясковых бабуль: калі градкі яшчэ можна паліць калодзенай вадой, так-сяк урагаваць, то на бульбу ні сілы, ні вады не хопіць — абавязкова дождж патрэбны. А дзе ён, небарака?

— А чаму гэта, маладзіца, пустазелле і паліваць не трэба, а яно вунь як прэ? — цікавіцца Вольга Пятроўна ў Ніны Сцяпанавны. — Гінь вунь... Павярні галаву...

— Ды я ж хіба не бачу? Навошта галавой круціць? А са- праўды, чаго ж так?

Пэўны час старыя маўчаць. Вольга Пятроўна нарэшце парушае маўчанне:

— Таму, відаць, што пустазелле сама зямля пасадзіла, а не мы з табой. А якая ж маці сваё дзіця пакрыўдзіць?..

Давайце будзем помніць заўсёды пра тых, хто пасадзіў нас на гэтай зямлі. Ці дакладней скажаць — пасяліў. І пра тых добрых людзей будзем помніць, якія браліся за клям- ку дзвярэй сваёй хаты, якая сагравала нас сваім цяплом у непагодзь і ў люты мароз, у якой і сёння чуваць галасы і крокі самых блізкіх табе людзей... Вы прыслухайцеся: яны, галасы і крокі, чуваць... Прыслухайцеся...

Асабліва выразна ўсё гэта вы пачуеце, калі будзеце тры- мацца за клямку...

У цудоўным апавяданні Міхася Стральцова «На ча- цвёртым годзе вайны» ёсць наступныя радкі: «Бабуля — высахлая, з учарнелым ад работы і старасці тварам — адсцябала матузаімі малаго ўнука за тое, што паабш- чыпваў, не дачакаўшыся вячэры, акрайчык ацеслівага, спечанага з бульбы і ячменных шароек, хлеба».

Не помню ўжо добра, чым адсцябала і мяне бабуля Пелагея, калі я нейкім чынам сцібрыў перад яе пільным вокам акраец хлеба і вынес яго за рог хаты, дзе мяне ўжо чакаў Васька Мурашоў, троху старэйшы за мяне хлапец. Вось такі час быў: кожная крошка бралася ў сям'і на ўлік, іначай, магчыма, і не выжылі б. Скажы сёння пра гэта сваім сынам ці ўнукам — хіба павераць! А так было.

Не ведаю, помніў пра той выпадак Васька Мурашоў... Неяк я пра гэта не пытаўся, а сёння — позна: няма ўжо яго на гэтым свеце.

Не ўсе ваенныя і пасляваенныя хлопцы пражылі доўга, на вялікі жал: ім, мусіць, у свой час не хапіла тых самых хлебных крошак, за якія адсцябала бабуля свайго ўнука ў апавяданні Міхася Стральцова, за што і я атрымаў ад сваёй трапакча. Не хапіла — каб набрацца моцы, зрабіць трывалы жыццёвы падмурак.

Калі бабуля стала зусім старэнняя, я прыехаў праве- даць яе. Разгаварыліся. «Я ж, кажа, усе грошы аддаю ня- вестцы і сыну. А нашошта мне яны? Купіць-прынясуць». А калі сказаў, што дарэмна, магла б і сама да крамы прайс- ціся, сябе паказаць і на людзей паглядзець, яна не знайшла большага аргумента, як падвесці мяне да малюпасенькага люстэрка, якое было акуратна ўмазана ў печ, паглядзелася ў яго і ціха прамовіла: «Куды я ўжо пайду? Бачыш жа, ста- расць зрабіла з чалавека нейкую малпу...» Я супакойў яе: «Не, ты самая прыгожая, самая светлая жанчына на гэтай святой і грэшнай зямлі, якіх я толькі ведаю, любая бабуля!»

Як сёння я хацеў б атрымаць ад бабы Пелагіі трапакча! Бі дзе хочаш і па чым хочаш. Падстаўлю любую частку цела.

Год колькі назад на гутленскіх могілках паставіў дзеду Якаву і бабулі Пелагеіі помнік — яны як два галубкі на ім. Тэкст папрасіў напісаць наступны: «Добрых людзей не забываюць». І на беларускай мове. На жаль, гэта адзіны помнік на вясковых могілках, дзе надпіс зроблены на мове маіх шчырых, несамавітых продкаў...

Было, лізнуў клямку. На марозе. Часцінка языка ўсё ж засталася на клямцы. Тады, відаць, яшчэ больш парадніў- ся я з ёй. Яна навучыла мяне многаму... І ў першую чаргу трымаць язык за зубамі, не заўсёды высоўваць яго там, дзе трэба і не трэба, а больш, браце, думаць!

За клямку трымаліся і мае школьныя настаўнікі. Я не баяўся і не палохаўся, калі да нас прыходзілі яны. Бацькі працавалі ў школе, і пра тое, як паводзіць там іх сын, яны маглі сказаць і ў настаўніцкай. А прыходзілі на- стаўнікі як прыходзяць у госці ці проста так, а мо і па якой патрэбе адзін да аднаго знаёмыя, суседзі.

За клямку часта бралася і мая першая настаўніца Вольга Кандратаўна Хацкова. «Думала, з цябе не будзе чалавека, — шчыра сказала яна мне пасля прагляду спектакля па БТ «Следчы эксперымент», у якім былі заняты Генадзь Гарбук, Марыя Захарэвіч, Павел Дубашынскі — усе народныя. А сама, бачу ж, вельмі ганарыцца мною. — Ты ж дужа не- паседлівы быў», — прызнаецца. — Ці помніш, як цябе ў кут ставіла часта, а калі папытала, што, Васілёк, птушак на дрэве лічыш, як у акно глядзеў, то ты крутнуў толькі галавою: не, лісцікі... Гэта ж як можна было на акацыі ліс- цікі палічыць! Немагчыма ж! А ты хацеў. Прабач, што я памылілася...»

Вайна. За клямку трымаліся і немцы, ворагі. Яны былі на пастой ў нашай хаце. Мама хавалася ў зямлянцы, а баба Пелагея сварылася на сваіх няпрошаных кватарантаў, бо ў тых было задужа шмат вошаў... Паколькі дзед Якаў быў у палоне ў першую імперыялістычную вайну, траха ведаў нямецкую мову. Ён выступаў, такім чынам, у ролі пера- кладчыка.

Усялякія былі немцы. І добрыя, і лютыя. Плакалі, калі пакідалі Гуту. Мусіць, ад таго, што вайну прайгралі. Ды і шкада было свайго марна патрачанага жыцця.

А мо і ад радасці плакалі, што жывыя засталіся.

Як бы там ні было, але калі я ўспамінаю ворагаў і бяруся за клямку, то адчуваю холад...

1968-ы — адзін год у маім жыцці, калі я ніводнага разу не браўся за клямку, не адчыніў дзверы ў сваю хату — служыў у войску. У арміі я ўпершыню даведаўся, што ўсюды вельмі любяць і паважаюць нас, беларусаў. Мо таму, што і мы па-добраму да ўсіх ставіліся і ставімся?..

Цікавы і наступны выпадак. Калі мне, сяржанту, пра- панавалі быць інструктарам палітычнага аддзела па камсамольскай рабоце касмадрома Байканур і павялі на ўзгадненне да начальніка генерал-маёра Міхаіла Іванаві- ча Дружыніна. Ён сядзеў у прасторным кабінцеце з Зоркай Героя Савецкага Саюза на лацкане кіцеля, адразу ж зме- рыў мяне строгім поглядам, павітаўся за руку і спытаў:

Узнёсласць выяў

Краязнаўчая фатаграфія Алеся Гуткоўскага

У выдавецтве «Харвест» пабачыла свет невялікага памеру кніга альбомнага характару — «Welcome to Belarus!». Здавалася б, на першы погляд — чарговае выданне рэкламнага характару, складзенае ў дадзеным выпадку з адных толькі здымкаў... Так, тэкстаў пад вокладкай гэтай цёплай і ўражлівай кнігі амаль, лічы, няма: адны толькі подпісы да здымкаў. На розных мовах. На дзесяці мовах. І па-арабску, і па-кітайску, і на іўрыце — таксама.

Ёсць у кнігі невялікая анатацыя. Лаканічная і разам з тым досыць узнёслая: «Беларусь — неверагодна прыгожая краіна, багатая сваёй чароўнай прыродай. Нашая прырода разнастайная, а кожная паравіна года адметная і непаўторная. Лес і вада — наша найвялікшая каштоўнасць, якой мы ганарымся. Але, на жаль, не кожны можа ўбачыць гэтую красу, асабліва жыхары вялікіх гарадоў, якім будзе даспадобы наш альбом. Фатограф чутым і пільным позіркам углядаўся ў беларускія краявіды і здолеў па-майстэрску перадаць іх магію. Альбом адрасаваны беларусам і шануюным гасцям нашай краіны».

І ўсё ж гэта кніга, якая запрашае ў вандроўку па Беларусі, — незвычайна прывабнае выданне. Гартаю старонкі — і пільна ўглядаюся ў здымкі Алеся Гуткоўскага «Дарога на вёску Слабодка (Браслаўскі р-н)», «Від на азёры Поцех і Недрава з вежы касцёла ў вёсцы Слабодка (Браслаўскі р-н)», «Від з гарадзішча ў Браславе на касцёл Раства Найсвяцейшай Панны Марыі», «Від з гары Маяк на возера Труста (Браслаўскі р-н)», «Дом у Стоўбцах»... Браслаў, Мядзель, Навагрудчына, Астравецкая старонка... Гартаю кнігу, углядаюся ў фатаграфіі — і быццам чытаю родныя краявіды. Велічнасці беларускай прыродзе, геаграфічнаму і архітэктурнаму ландшафту надае ўдалы выбар фатографа, яго высокае майстэрства выбраць той ці іншы ракурс. Такія фатаграфічныя зборы, вобразна кажучы, за адзін дзень не робяцца, не складаюцца. За здымкамі — дарогі і час, сустрэчы і адкрыцці.

Каменні, азёрныя абсягі, рачныя плыні, дарогі — усё гэта вабіць, прыцягвае, наталіе асалодай знаёмства з нязведанай Беларуссю. Уяўляю, як на гэтыя фотаздымкі будуць пазіраць праз 20—30 і болей гадоў!.. Хутары, руіны, звы-

чайныя стажкі, саламяныя скірды, далачыні ўзвышшаў, старыя драўляныя крыжы, раскіданыя па ўсёй краіне, — колькі ў альбоме Алеся Гуткоўскага нас чакае ўнікальных сустрэч са спрадвечным, сакральным, з тым, што агулам фарміруе партрэт і Беларусі сённяшняй, што яднае часіны, збліжае стагоддзі!.. Здымкі сапраўднага майстра падаюцца надзіва гаваркімі, красамоўнымі. А само выданне нагадвае, што ў Беларусі і сёння складаецца, развіваецца выдатная школа краязнаўчай фатаграфіі. Веру, што пазначаны наклад выдання «Welcome to Belarus!» у 2000 асобнікаў разыздзецца досыць хутка. З кнігай можна смела выпраўляцца ў любое падарожжа. Лепей за ўсё — пешшу.

А выдавецтва «Харвест» застаецца толькі павіншаваць з добрай кніжнай падзеяй! Іншым выдавецтвам, у традыцыях якіх была ўвага да кніг, разлічаных на турыстаў, варта было бузяць вопыт з выданнем «Welcome to Belarus!» на ўзбраенне.

Мікола РАЎНАПОЛЬСКИ

Жывое імгненне

Навінка «Выдаўца А. М. Янушкевіча» — кніга шведскай пісьменніцы Іды Ліндэ «Нябесны футбол»

Скандынаўскія літаратуры сёння імкліва ўрываюцца ў славянскі свет. Найболей гэта датычыцца кніг, адрасаваных дзецям. І ўсё ж, прабіваючыся з нечаканымі «фарматамі», шведскія літаратары адкрываюць прасторы, якія, магчыма, яшчэ доўга застануцца неасвоенымі для славянскіх нацыянальных літаратур. Добра гэта ці дрэнна — адказ на пытанне знойдзецца праз часы. А пакуль што прыкметнай з'яўляецца ўвага да творчасці Іды Ліндэ і ў Беларусі. Да творчасці, якая разбурае традыцыі.

Выпусціўшы кнігу аднаго верша «Нябесны футбол», «Выдавец А. М. Янушкевіч», пэўна, акрэслена ставіў перад сабою задачу паказаць новае і дагэтуль неспасцігнутае. А перакладчыца і аўтар ілюстрацый Наталля Павалыева паспрабавала выкарыстаць дзеля гэтага ўсе магчымыя рэсурсы беларускай мовы, пшчоту і мяккасць нашага роднага слова. «Нябесны футбол» — на разважлівае і вельмі спакойнае чытанне дарослых з дзецьмі. На чытанне сур'ёзнае, калі кожны радок становіцца падставай для ўдумлівасці і пранікнення ў характар мыслення, у псіхалогію тых, з кім гаворыць Іда Ліндэ. Словы дапаўняюць малюнкi. Кніга — цэласны мастацкі свет. І ў выніку не прачытаць яе проста нельга. Да таго ж зойме гэты клопат па часе і сапраўды не шмат болей, чым вы прысвяцілі б чытання аднаго верша.

Нарадзілася Іда Ліндэ ў 1980 годзе. Працуе ў літаратуры як паэт, празаік і перакладчык. Дзяцінства будучай пісьменніцы прайшло на поўначы Швецыі. Пасля яна перабралася ў Стакгольм. Цяпер выкладае літаратурнае майстэрства ва ўніверсітэце Паўночнай асацыяцыі на востраве Біскапс-Арнэ. Адна з першых публікацый — паэма «Запахават Дзяўчынкі-Машыны» (2006 год; у 2017 годзе твор перакладзены і выдадзены па-руску). У паэме — нечаканы погляд на жыццё, а дакладней — адносіны юнай дзяўчыны з мужчынскім светам як адносіны са смерцю. Іда Ліндэ надрукавала зборнік апавяданняў «Стану іншай, калі цябе забуду» (2009), раманы «Прызнанне ў каханні» (2011), «Паехаць на поўнач, каб памерці» (2014; дарожная сага з крымінальным характарам, падзеі ў якой адбываюцца ў родным куточку пісьменніцы — Вестэрбатане).

Мікола РАЎНАПОЛЬСКИ

ІНДЫЙСКІЯ ПЕСНАСПЕВЫ І ПЕРУАНСКАЯ ПАЭЗІЯ

ў серыі кніг «Паэты планеты» выйшлі новыя зборнікі

Серыя кніг «Паэты планеты», якая друкуецца ў Спрыватным выдавецтве Зміцера Коласа, з'явілася ў 2016 годзе. Зручны кішэчны фармат, дэмакратычны кошт і лепшыя творы знакамітых паэтаў свету ў перакладзе на беларускую мову адразу прыцягнулі да сябе ўвагу айчынных кнігааматараў. Выходзяць зборнікі па прынцыпе «адна кніга — адзін аўтар», і за два гады існавання серыі выйшла больш як трыццаць кніг перакладаў геніяў сусветнай паэзіі. Гэтым разам побач з творчасцю Сапфа і Гарацыя, Ёгана Вольфганга Гётэ і Уільяма Шэкспіра, Генрыха Гейнэ і Гіёма Аполінара, Поля Верлена і Шарля Бадлера на кніжныя паліцы прапаноўваюць паставіць «Выбраныя творы» Сэсара Вальехі і «Гітанджалі. Ахвярныя песнаспевы» Рабіндраната Тагора, што былі прэзентаваны на фестывалі інтэлектуальнай кнігі «Прадмова».

Выдавец Зміцер Колас кажа, што цяпер знаходзіць перакладчыкаў для зборнікаў няцяжка, бо серыя «Паэты планеты» стала даволі вядомай. На старонках кніг можна ўбачыць творы аўтараў з розных эпох і куткоў свету, а таксама працу розных перакладчыкаў.

— У серыі «Паэты планеты» мы спрабуем ахапіць усе мовы і кантыненты, — тлумачыць выбар новых аўтараў Зміцер Колас. — Пакуль што ў нашых кнігах мала прадстаўленая Азія: дасюль выпусцілі толькі пераклады твораў Мацуа Басэ (Японія) і Умара Хаяма (Іран). Такім чынам, Рабіндранат Тагор, які паходзіць з Індыі, стаў трэцім пісьменнікам ад гэтай часткі свету. Ад Лацінскай Амерыкі да выхаду ў свет зборніка Сэсара Вальехі ў серыі прысутнічала толькі лаўрэат Нобелеўскай прэміі па літаратуры чылійская паэтка Габрыэла Містраль.

«Выбраныя творы» Сэсара Вальехі прадстаўлены ў перакладзе Рыгора Барадуліна. Сюды патрапілі вершы з асноўных зборнікаў — кніг «Чорныя геральды», «Гуманналы вершы», «Іспанія, адвядзі ад мяне чару гэтую» і «Асалода». Нягледзячы на тое, што палову свайго жыцця Сэсар Вальеха правёў у Парыжы, яго называюць леп-

Рабіндранат Тагор

Гітанджалі

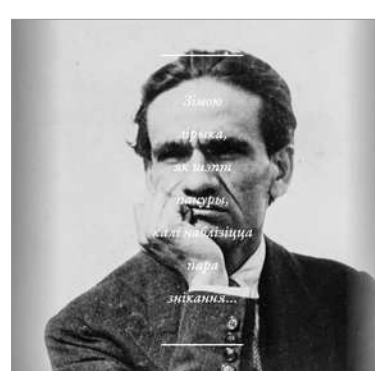
п

шым перуанскім паэтам, яркім прадстаўніком лацінаамерыканскага мадэрнізму. Для сучаснікаў ён заўсёды быў бунтаром і наватарам: творчасць літаратара арганічна спалучала індзейскі фальклор (жыццё гэтага французца пачалося ў перуанскіх Андах, а яго паходжанне мела індзейскія і іспанскія карані) і дзіўную вобразнасць сюррэалізму, да якой творца прыйшоў праз сяброў-

ства з французскімі, іспанскімі і лацінаамерыканскімі сюррэалістамі. Акрамя лірычных твораў, Сэсар Вальеха пісаў прозу і нават драматургію, а таксама пакінуў пасля сябе шмат вершаў з грамадзянскімі і гуманістычнымі матывамі: паэт быў членам камуністычнай партыі Перу і аднойчы наведаў СССР.

Паміж дзвюх краін прайшло і жыццё Рабіндраната Тагора, чый беларускамоўны зборнік «Гітанджалі. Ахвярныя песнаспевы» (дарэчы, менавіта ён стаў нагодай да ўручэння літаратару Нобелеўскай прэміі ў 1913 годзе) з'явіўся ў серыі кніг «Паэты планеты». Назва серыі вельмі пасуе гэтаму аўтару: ён шмат падарожнічаў і шмат увагі ўдзяляў асобе чалавека. На радзіме яго вершы настолькі папулярныя ў простых людзей, што часта ўспрымаюцца як народныя: нездарма менавіта вершы Тагора зрабілі гімнамі. У той час, як індыйцы ўсхвалялі

свайго Песняра, заходнія чытачы не маглі ў поўнай меры спасцігнуць яго творчасці: мноства ранніх работ паэта не пераклалі, а перапрацаваныя творы часам гублялі сэнс і прыгажосць з-за дрэннай працы перакладчыкаў. Хто ведае, які лёс меў бы найбольш вядомы зборнік духоўнай паэзіі «Гітанджалі», калі б Рабіндранат Тагор не пераставаў рыць частку вершаў на англійскую мову

Сэсар Вальеха

Выбраныя творы

п

самастойна?

Перад нашым стагоддзем такая праблема больш не паўстае: творчасць Рабіндраната Тагора перакладзеная не толькі на англійскую, але і на рускую, нямецкую, іспанскую ды іншыя еўрапейскія мовы. Перакладаць яго спадчыну для суайчыннікаў у розныя часы браліся і народны паэт Беларусі Якуб Колас, і вядомы чэшскі індолаг Вінцэнц Лесны, і французскі пісьменнік і нобелеўскі лаўрэат Андрэ Жыд, і расійская паэтэса Ганна Ахматава, і нават прэм'ер-міністр Турцыі Бюлент Эджэвіт. Дзякуючы працы айчыннага паэта Алеся Разанава, з сусветна вядомым зборнікам «Гітанджалі», які лічаць ярлінай творчасці выбітнага індыйца, цяпер можна пазнаёміцца і па-беларуску.

А праз пераклады такіх яркіх паэтаў узбагачаецца і родная літаратура.

Дар'я ЧАРНЯЎСКАЯ

Вобраз рашучага чалавека

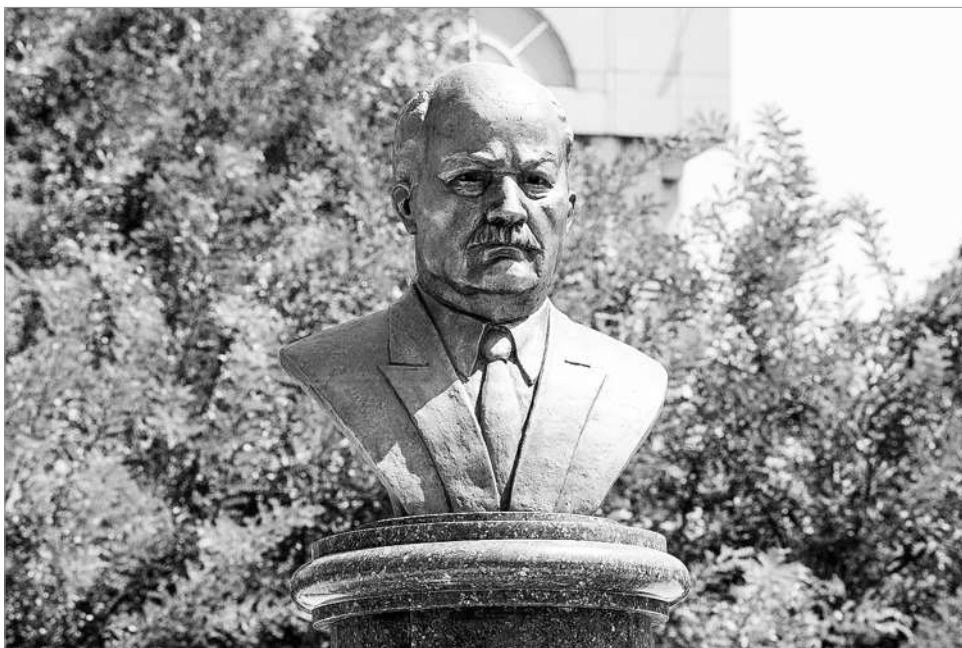
У цэнтры ўзбекскай сталіцы адбылося адкрыццё бюста ў гонар Якуба Коласа і вуліцы яго імя. Аўтарам помніка стала вядомы скульптар, акадэмік Акадэміі мастацтваў Узбекістана Марына Барадзіна. З беларускага боку ва ўрачыстасці бралі ўдзел віцэ-прэм'ер Міхаіл Русы, з узбекскага — намеснік прэм'ер-міністра Узбекістана Надзір Атажонаў.

...У Ташкенце Якуб Колас жыў разам з сям'ёй са жніўня 1941 года да лістапада 1943-га. Сюды была эвакуіравана і Акадэмія навук БССР.

У эвакуацыі Колас працягваў пісаць. Калі даведаўся аб смерці Янкі Купалы, арганізаваў у Ташкенце вечар яго памяці.

Вуліца Якуба Коласа ў Ташкенце калісьці існавала, але яе перайменавалі. Цяпер імем беларускага класіка назвалі былую вуліцу Якачыноў. Мемарыяльная дошка і барэльеф пісьменніка, якія былі знятыя з дома, дзе ён жыў, вернутыя на месца.

Яна БУДОВІЧ

Фота з сайта Sputnik.by

У Год малой радзімы

Фота Вясня Кутісова

ВЕДАЦЬ ВЫТОКІ СВАЕ...

Урокі для школьнікаў
праз словы паэта

Па запрашэнні школ і бібліятэк сталіцы старшыня Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Міхась Пазнякоў правёў шэраг творчых сустрэч, прысвечаных Дню ведаў і Году малой радзімы. Размаўлялі пра літаратурны працэс у Беларусі. Акрамя таго, пісьменнік расказваў пра сваю родную вёску Заброддзе на Быхаўшчыне, пра Дзень беларускага пісьменства, працягваў вершы, адказаў на пытанні вучняў. Прэзентавалі дзве новыя кніжкі, прысвечаныя самаму дарагому і роднаму, — «Заброддзе» і «Матуля», што сёлета пабачылі свет. На сустрэчах прагучалі таксама песні на вершы паэта ў выкананні спевакоў Аляксандра Якімёнка, Сяргея Краўца, барда Таццяны Жылінскай. Многія змаглі набыць кнігі пісьменніка з аўтаграфам.

Павел КУЗЬМІЧ

ВЕЧНАЕ АДЧУВАННЕ БАЦЬКАЎШЧЫНЫ

Вяўленчае мастацтва, музыка і паэзія спалучыліся ў праграме творчай вечарыны «Вілейшчына. Адчуванне радзімы...», якая адбылася напрыканцы лета ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа.

Часткай імпрэзы стала адкрыццё персанальнай выстаўкі Алы Судніковіч, мастачкі з Вілейшчыны. У яе творах — упэўненасць пэндзля, насычанасць яркімі фарбамі, суіснаванне розных тэхнік.

— Цеплыня ідзе ад кожнай работы. Яны нагадваюць штосьці вясковае: тканяны дываны, распісныя куфры, нашы спробы ў дзяцінстве рабіць нешта з паперы, — падзялілася ўражаннямі дырэктар літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа Зінаіда Камароўская. — Гэты момант, канец лета, вельмі хараша апісаны Якубам Коласам у паэме «Новая зямля», якая святкуе сваё 95-годдзе. Сёлета Год малой радзімы. Вельмі ўзаемазвязаны паэма і выстаўка, якая носіць вельмі цудоўную назву «Адчуванне радзімы». Я не кажу «Вілейшчына», таму што адчуванне радзімы ў кожнага чалавека сваё.

Малюўнічасць журавін на снезе, хараство веснавых ланды-

шаў і летніх васількоў, своеасаблівае дзівосных птушак — галоўны адметнасці шматлікіх па-сапраўднаму беларускіх вобразаў у дэкаратыўна-прыкладных работах мастачкі. Узмацнілі ўражанне прывезеныя на экспазіцыю тканяны рэчы бабулі мастачкі, якая родам з Крывога Сяла на Вілейшчыне.

Ала Судніковіч вучылася ў мастацкім вучылішчы імя А. Ларына ў Бабруйску, а затым працавала над афармленнем горада і вілейскіх прадпрыемстваў. Натхняе мастачку ўсё, што яна бачыць навокал, а менавіта краявіды Беларусі.

Працягам вечарыны стаў канцэрт народнага калектыву аўтарскай песні «Элегія», які мае ў сваім рэпертуары больш за 90 уласных і напісаных на вершы беларускіх паэтаў песень. Музыканты з Вілейкі стварылі патрэбную атмасферу, дзякуючы выкананню песень на творы Івана Лашуткі, Навума Гальпярловіча, Валерыя Максімовіча, Канстанцыі Буйло, Ганны Ахматвай і інш. Прагучалі таксама п'есы з «Полацкага швытка» XVII стагоддзя. Сучасныя паэты прачыталі свае лепшыя вершы

Яўгенія ШЫЦЬКА

Дыханне Залесся

праз творы Алега Драбышэўскага

...На высокіх дрэвах, пасаджаных ці не ў часы Міхала Клеафаса Агінскага, трымаецца неба над Залессем. Яшчэ ўсе амаль зялёныя. І толькі на некаторых сям-там з'явіліся жоўтыя пасмы лістоў, якія нагадваюць, што восень ужо набліжаецца. І яна будзе залатой.

Кругом поўна кветак. Над імі кружацца, збіраючы мёд, пчолы і чмялі. У іх гудзенні чуецца музыка XIX стагоддзя...

У возеры — неба. І аблогі — як нотныя аркушы, якія былі скамечаны і выкінуты, бо Агінскага не задаволіла тое, што ён напісаў... У прыродзе спакой і ціхамірнасць, а таксама можна пачуць дыханне гісторыі, — як і на карцінах мастака Алега Драбышэўскага... Таму надзіўна, што адкрыццё яго персанальнай выстаўкі «Водар Радзімы», прысвечанай Году малой радзімы, адбылося менавіта ў Музеі-сядзібе М. К. Агінскага.

Гучалі вершы, песні і музыка. На фартэпіяна іграла дырэктар Залескай дзіцячай музычнай школы мастацтва Вераніка Дранковіч, а песні спявала выкладчыца харавых дысцыплін Вера Міхайлава.

На карцінах Алега Драбышэўскага — Беларусь. Мястэчкі, вуліцы, неба, сонца, лясы, палі, рэкі, азёры, дарогі, сцяжыны, хаты...

...І ў мяне над маім ложкам вісіць яго карціна, на якой намалявана родная хата. У агародчыку цвітуць кветкі, у садзе — у белай квецені яблыні. На вуліцы нікога. Але бацькі дома. Яны жывуць у намаляванай хаце і час ад

Алег Драбышэўскі «Водар Радзімы».

крэтных мясцін — сваёй малой радзімы Астравеччыны, агульнай для нас абодвух. І таму гэта — увасабленне патрыятычных пачуццяў». Што гэта так, я пераканаўся, гледзячы на карціны Алега Драбышэўскага. Любоў да роднага куточка, беларускай зямлі знайшла сваё адлюстраванне на палотнах «Родны кут. Гудагай. Табарышкі», «Астравец. Лоша», «Чубэйка 50-х», «Завадзь», «Сонечнасць Траецкага...», «Паўночныя Афінны Агінскага», «Над Нёманам...», «Водар радзімы...» і іншых.

Сядзячы ў кавярні, што ў будынку музея, мы пілі каву з печывам, прыгатаваным тут, а не прывезена з Маладзечна ці з Мінска. Максім Іўкін парадаваў нас песнямі. Я падарыў гаспадарам музея кнігі, а выданне «Заўтра была адліга» падпісаў спявачцы Веры Міхайлавай.

Увесь час, што мы былі ў Музеі-сядзібе М. К. Агінскага, праводзіліся экскурсіі. На вуліцы рыхтаваліся крэслы і сталы для вяселля. Калі мы развітваліся з гас-

часу глядзяць на мяне з акна. Я гэта адчуваю. І мне добра. Я не сірата.

Адам Мальдзіс пісаў: «Творчасць Алега Драбышэўскага прасякнута аптымізмам, святлом, сонечнасцю, празрыстасцю, цёплым. І колеры ў яго нясуць дабро і супакаенне, што вельмі важна ў наш крызісна-дыскамфортны час. І колеры-фарбы мастак пераважна бярэ з кан-

Музей-сядзіба Міхала Клеафаса Агінскага.

ціннымі гаспадарамі музея, прыйшла чарговая група экскурсантаў, у якой запыталіся: «Як будзем праводзіць экскурсію: па-беларуску, ці па-руску?» І тут жа два мужчыны гадоў па сорок адзін за адным адказалі: «Па-беларуску!»

Дамоў прывёз яблыкi з саду Агінскага. У іх, калі прыкладзеш да вуха, як у ракавінках, чуецца музыка гэтага кампазітара...

Віктар ШНІП, фота аўтара

Кропка ў клічніку

Сінтэз гісторыі і сучаснасці ад Віктара Альшэўскага

Цікава, як бы прадстаўнік мінулай эпохі адраагаваў на сучасны тэхнічны прагрэс? Знакаміты беларускі мастак Віктар Альшэўскі ўзнямае тэму трансфармацыі чалавека праз прызму часавых межаў. Яго выстаўка «Кропка адліку» працуе ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь. Над ёй творца працаваў пятнаццаць гадоў, праект прымеркаваны да 65-годдзя мастака.

Кропка — гэта цэнтр, пачатак адліку, нараджэнне новага, крыніца стваральнай энергіі жыцця і развіцця сучаснай цывілізацыі. Пасля кропкі пачынаецца новы сказ, а жыццё можа напоўніцца нечаканымі падзеямі: сустрэчамі з новымі людзьмі, новым натхненнем альбо каханнем. Экспазіцыю «Кропка адліку» Віктар Альшэўскі называе сваёй творчай аўтабіяграфіяй. Сярод дзевяноста твораў прадстаўлены тыя, што раней дэманстраваліся неаднойчы, а ёсць і невядомыя глядачу.

Арт-праект «Кропка адліку» ўключае чатыры тэматычныя кірункі: «Мой Мінск», «Музеі свету», «Фрагменты Вавілонскай вежы», «Партрэт сучасніка». Тут мясціны, добра знаёмыя большасці жыхароў беларускай сталіцы, вобразы вядомых творцаў. З'явы агульнасусветнай культуры адлюстраваны праз сімвалічныя ўвасабленні мастацкіх дамінант розных народаў і эпох. Дзякуючы гэтаму праекту аб'ядноўваюцца мінулае, сучаснасць і будучыня, гістарычная памяць і працяг эвалюцыі.

На адкрыцці пабывалі Старшыня Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу Міхail Мясніковіч і старшыня Цэнтрвыбаркама Беларусі Лідзія Ярмошына, якім вельмі спадабалася эксцэнтрычная і неардынарная творчасць мастака.

— Віктара Альшэўскага ведаюць і любяць не толькі ў Беларусі, але і за мяжой. Ён прафесар, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь, але пры гэтым не спыняецца на дасягнутым, працягвае ствараць, — падкрэсліў Міхail Мясніковіч. — Што важна, у яго карцінах адлюстравана гісторыя нашай краіны. Мы бачым, што чалавек, які праехаў увесь свет і заваяваў аўтарытэт таленавітага творцы, памятае пра сваю радзіму і захоўвае яе вобразы на палотнах.

Цэнтральнае месца сярод прадстаўленых работ займаюць «Фрагменты Вавілонскай вежы». Гэта 52 палотны розных формаў і памераў, на якіх, як у яркім калей-

«Луўр. Сімфонія цывілізацый, якія зніклі», 2012—2015 гг.

Некаторыя персанажы намалёваны на фоне Мінска. Глядач бачыць горад розных гадоў. Аўтар адлюстравваў знакавыя архітэктурныя аб'екты ў новых сэнсаванечаканых вобразах. І цяпер кожны, хто прыйшоў на выстаўку, у абрысах стадыёна «Дынама» можа прыкмеціць рымскі Калізей, а Палац культуры прафсаюзаў нараджае асацыяцыі з афінскім Акропалем, будынак ГУМа — з класічнай італьянскай палацавай архітэктурай.

— Мінск — самы прыгожы горад у свеце. Я ў 1966 годзе прыехаў сюды з вёскі Угольшчына. І за гэты перыяд ён моцна змяніўся, — расказвае Віктар Альшэўскі. — У 1977 годзе я ўпершыню паехаў за мяжу. Тады ўжо бачыў, як развіваецца свет у адпаведнасці з прагрэсам. Я думаў пра тое, калі ж Беларусь зможа перасягнуць іншыя краіны па прыгажосці і чысціні. І вось ужо апошнія 20 гадоў мы бачым, наколькі Мінск змяніўся. І не толькі ён, а яшчэ і маленькія гарады. Зразумей: жыццё трэба там, дзе нарадзіўся. І вольным можна быць толькі ў сваёй краіне.

Многія палотны мастака прысвечаны яго сям'і. Можна ўбачыць яго жонку Святлану і дачку Вікторыю. Аднак творца падкрэслівае, што жаночыя партрэты даюцца яму з пэўнай цяжкасцю: каб пісаць жанчыну, трэба яе кахаць і адчуваць, у чым яе сапраўдная прыгажосць.

Віктар Альшэўскі ўпэўнены, што кожны мастак павінен рухацца ў тым напрамку, які падказвае сэрца: хтосьці можа напісаць карціну ў адзін колер і стаць легендай, а камусьці трэба шукаць сябе гадамі. Спавар Віктар лічыць, што ў яго жыцці не было проста шчаслівых выпадкаў, яму дапамагла працавітасць і любоў да справы. Сёння Віктар Уладзіміравіч шырока вядомы ў Беларусі і за яе межамі. Ён удзельнік рэспубліканскіх

даскопе, паўстаюць вобразы гістарычных помнікаў і артэфактаў, сімвалы розных краін і эпох, аб'екты архітэктуры, геаметрычныя фігуры. Карціны сабраны ў трохкутныя канструкцыі вышыняй 4,5 метра, якія па форме нагадваюць вежу.

Ураджаюць героі твораў. На палотнах мастака старажытнагрэчаскія статуі выяўленыя ў спадніцах і абцасах, са смартфонамі і кубкамі кавы.

і міжнародных выставак, ініцыятар і куратар нацыянальных і міжнародных арт-праектаў.

— Мы з Віктарам Альшэўскім знаёмыя ўжо 18 гадоў. Рэалізавалі разам не адзін міжнародны творчы праект, — падкрэсліў на адкрыцці выстаўкі Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Рэспублікі Беларусь у Францыі, па сумяшчальніцтве ў Іспаніі, Партугаліі і Манака Павел Латушка. — Ён — філосаф у мастацтве і ў жыцці. Спадзяюся, што гэтая выстаўка — не кропка і не адлік. Гэта шматкроп'е альбо наогул клічнік.

Праект «Кропка адліку» — працяг Міжнароднага творчага праекта «Ад Лісабона праз Мінск да Уладзівастока» (2016—2017). Ён увасабляе новы магутны імпульс да інтэграцыі культур у духоўнай прасторы ўсіх краін еўразійскага кантынента, пошук новага міжнароднага інтэлектуальнага дыялогу, працяг дыскусій і аўтарскіх праектаў на платформе ўзаемаразумення.

Вікторыя АСКЕРА

«Кароль-Сонца», 2016 г.

ВЫШЭЙШАЯ «МАТЭМАТЫКА» СУЧАСНАГА МАСТАЦТВА

ў колерах і адценнях Ягора Батальёнка

Цёплыя і спакойныя, паветрачныя і лагодныя. Менавіта так можна ахарактарызаваць мастацкія творы жывапісца Ягора Батальёнка. На мінулым тыдні ў мастацкай галерэі «Арт-хаос» ён прадставіў выстаўку «Родныя высі», дзе аб'яднаныя творы, што дэманструюць прыгажосць беларускай прыроды.

Мастак з выразнай манерай пісьма гуляе нюансамі і адценнямі колеру. Прадстаўнікі розных нацыянальнасцяў адкрываюць у работах Ягора Батальёнка блізкі сэрцу пейзаж. Колеры ў палотнах мастака не натуральна-рэалістычныя, хутчэй, гэта адценні душэўных перажыванняў. Амаль кожны твор нясе ў сабе думку пра боскі пачатак свету і пра сэнс існавання на зямлі. Праз хрысціянскія сімвалы і знакі Ягор Батальёнак імкнецца наблізіць глядача да ўзнёслага, духоўнага.

Інтанацыя яго мастацтва музычная і эмацыянальна цёплая. Спавар Ягор знаходзіць асаблівых каляровых рашэнні, стварае пачуццёвыя вобразны свет. Вонкава карціны простыя, ясныя і лаканічныя. Прынамсі, так падаецца з першага погляду. Акцэнт у жывапісных кампазіцыях — на ўнутраныя спружыны іх зместу.

— Лірычны пейзаж Ягора Батальёнка — унікальная магчымасць апынуцца ў свеце мар, — падкрэслівае дырэктар мастацкай галерэі «Арт-хаос» Лілія Лукашэнка. — Творца ўмее захапіць і цёплым колерамі, і асаблівым успрыманням наваколля. Гэта

«Атока», 1999 г.

толькі здаецца, што стыль аўтара просты. Насамрэч простая форма яшчэ не азначае, што сэнс не будзе глыбокі. Кожны чалавек, які нават выпадкова трапляе на выстаўку гэтага жывапісца, можа назаўсёды палюбіць яго карціны і ніколі іх не забудзе.

Ягор Батальёнак належыць да таго пакалення творцаў, што адраджалі нацыянальную культуру, калі мастацтва стала звяртацца да беларускіх традыцый і вобразаў. Ён працуе ў класічным ключы: трохпланавая пабудова кампазіцыі, панарама, кулісы. Але ёсць аб'екты Ягора Батальёнка такія, якімі іх выяўляе толькі ён. І праз асабістае жывапісец шукае, намацвае жыццёвыя формулы агульначалавечых уяўленняў і з'яў, пазначаных і вывераных стагоддзямі. Яго творы параўноўваюць з работамі Вітольда Бялыніцкага-Бірулі і называюць вышэйшай «матэматыкай» сучаснага жывапісу.

Мастацтвазнаўцы адзначаюць, што творца працуе менавіта сэрцам, якому баліць за ўсё, што звязана з роднай зямлёй. Ягор Батальёнак не піша з натуры. Ён робіць замалёўкі, але для больш сур'ёзных палотнаў ідэі збірае ўдумліва. У творчасці выкарыстоўвае выключна маленькія памеры для працы, бо манументальныя карціны, на яго думку, не даюць адчування цэльнасці. На выстаўцы прадстаўлены работы толькі апошняга часу. Больш раннія палотны

цяпер убачыць складана, амаль усе знаходзяцца ў прыватных калекцыях. У пачатку творчасці мастак спрабаваў пісаць партрэты. Але ў выявах нацыянальных ландшафтаў адчуваў сябе больш свабодна.

...Калісьці хлопчык з вёскі сам вучыўся трымаць у руцэ пэндзаль, у школе не было настаўніка па маляванні. А цяпер імя мастака гучыць годна ў коле беларускага артграмадства. Мастакі паважаюць апантанага калегу, глядачы з цікавасцю прыходзяць на кожную новую выстаўку. «Родныя высі» не выключэнне: адкрыццё выстаўкі прайшло з аншлагам.

Вікторыя АСКЕРА

ВЯЛІКІ: СЕЗОН НАДЗЕЙ

Тут павінна была быць рэцэнзія на прэм’ерны спектакль Вялікага тэатра Беларусі «Саламея»... І спадзяюся, што яна будзе, але... пазней. Нават упэўненая ў гэтым пасля прагляду прагону спектакля. Кажу гэта як верніца, што належыць да праваслаўнай канфесіі. Таму што ў гісторыі з пераносам (!) прэм’еры, падаецца, значна больш таямніча-ўяўнага, чым рэальных пытанняў па творы, і не ўсё так адназначна...

Годная падзея для нашай оперы — ужо сам факт звароту да твораў нямецкага кампазітара Рыхарда Штрауса (пралогом да оперы вырашылі зрабіць музыку сімфанічнай паэмы «Так гаварыў Заратустра»). Пастаноўка, якую чакалі аматары оперы. Як чакалі сёлета адметнага адкрыцця сезона ў тэатры: мала таго, што прэм’ера, дык яшчэ і класіка XX стагоддзя. Яшчэ да выхаду твора з ім пазнаёміліся дзве камісіі — мастацкі савет Міністэрства культуры і экспертная камісія па прадухіленні прапаганды парнаграфіі, гвалту і жорсткасці, у якую ўваходзілі і прадстаўнікі духавенства. У беларускай версіі «Саламеі» эксперты не ўбачылі нічога, што магло б абразіць пачуцці вернікаў. Мала таго, у тэатры пра гэта вельмі клапаціліся (пра што сведчаць узгадненні самой працы над пастаноўкай), але найперш сам рэжысёр-пастаноўшчык Міхаіл Панджавідзэ зрабіў усё для таго, каб на афішы з ЯГО творамаглі смела ставіць пячатку: «прыклад хрысціянскага падыходу ў мастацкай інтэрпрэтацыі». Падкрэсліваю, што ў дадзеным выпадку гаворка не пра оперу Штрауса ці драму Уальда, якая дала падставу для працы кампазітара, а пра тое, як пададзены гэты твор рэжысёрам.

То-бок прадметам разгляду з’яўляецца спектакль Міхаіла Панджавідзэ, тое, як ён трактуе падзеі, што апісаныя ў Новым Запавеце. А там яны апісаныя, усе — людзі і заганы — называюцца сваімі імёнамі, і мы гэта чытаем, разумеем, робім высновы. Вось і рэжысёр зрабіў высновы — і драму Саламеі, з-за якой загінуў Іаан Хрысціцель, трактаваў у вельмі хрысціянскім ключы. Нават у прыкладна-хрысціянскім, выкарыстаўшы сімваліку, якую лёгка счытае кожны вернік: белы і чорны колер, вінаград як вобраз ахвярнасці, чаша, праз якую дадзена магчымасць адчуць, калі і якая душа можа заставацца жывой... А тое, з-за чаго спектакль не выйшаў да гледача ў прызначаны час, як кажуць вернікі, — «ад лукавага», таму што Міхаіл Панджавідзэ зрабіў інтэрпрэтацыю інтэрпрэтацыі біблейскай гісторыі, якраз імкнучыся вярнуць яе ў кантэкст Святога Пісання. Наколькі атрымалася справіцца з мастацкімі задачамі — асобнае пытанне, яно патрабуе аналізу твора. Таму што рэжысёр асучасніў гісторыю вонкава: а што было б, каб такі прарок прыйшоў цяпер?

І сапраўды, вось тут ёсць пра што разважаць — у тым ліку, разам з іншымі стваральнікамі (дырыжорам, аўтарамі харэаграфіі і сцэнаграфічнага рашэння). Што мы і зробім, калі спектакль выйдзе да гледача. Здарыцца гэта — і аншлаг яму забяспечаны. Таму што мастацкія творы, вакол якіх уздымаецца шум, як правіла выклікаюць павышаную цікавасць. Што і трэба было даказаць...

Ларыса ЦІМОШЫК

Містыка elite

Найбольш яркая прэм’ера Вялікага тэатра здарылася напрыканцы мінулага года — «Багема» Джакама Пучыні ў пастаноўцы расійскага рэжысёра Аляксандра Цітэля, інтэрв’ю з якім мы прапаноўвалі высьветліць. Але тэатр атрымаў у рэпертуар той спектакль, пра які можна гаварыць бясконца, і пастаноўка вартая асобнага разгляду. Таму цяпер, каб час у чаканні «Саламеі» не прайшоў дарэмна, можна паглядзець «Багему». Спектакль, які бяспрэчна задаволіць як шырокую публіку, так і знаўцаў опернага мастацтва. Ды і наогул аматараў прыгожага: тут створана атмасфера Парыжа пачатку XX стагоддзя.

...Гэта быў горад магчымасцяў для розных творцаў, куды іх прыводзілі надзеі паказаць сваё мастацтва, знайсці аднадумцаў, якія таксама жывуць мастацтвам. І тыя, хто гатовы быў пацярпець за мастацтва, атрымалі сваю славу — своечасова, калі пашчасціла, ці ўжо пазней...

У атмасферу таго Парыжа, куды імкнуліся нашы Марк Шагал і Хаім Суцін, паглыбіцца проста — праз оперу «Багема» Джакама Пучыні ў пастаноўцы народнага артыста Расіі, лаўрэата тэатральнай прэміі «Залатая маска», прафесара Расійскай акадэміі тэатральнага мастацтва Аляксандра Цітэля. Яго пастаноўка здолела не проста ўвесці ў свет оперы Пучыні, яна перадала сапраўдны дух тагачаснай багемы. І нават больш — паказала Парыж, стварыла яго вобраз, які фактычна становіцца яшчэ адным, асобным — і нават бачным — дзейным персанажам спектакля, які жыве на сцэне, радуецца і нават пакутуе разам з героямі.

Яны асаблівыя: бедныя, з тонкай душой, рамантычныя, натхнёныя і багатыя на пачуцці. Паэт Рудольф, мастак Марсель, філосаф Кален і музыкант Шанар. Творчыя і вельмі рамантычныя асобы. А гэта цікава. Магчыма, у тым і прычына запатрабаванасці оперы «Багема» Джакама Пучыні: прадстаўлена трэцяя яе пастаноўка на сцэне нашага опернага тэатра. Дагэтуль «Багему» ставілі ў 1968 і 2002 гадах. Яна кранае музыкой — вельмі лірычнай, што ўводзіць у свет пачуццяў галоўных герояў Рудольфа і Мімі. Таму, відаць, «Багема» — адна з найпапулярнейшых опер, якую любяць ва ўсім свеце. І сапраўды, дагэтуль здавалася, што, як бы яе ні ставілі, усё адно слухаць яе прыемна.

Але вялікім культурным уражаннем стала магчымасць не проста слухаць яе ў новай пастаноўцы. Цяпер гэтую оперу прыемна яшчэ і разглядаць — кожны куточак сцэны, кожны сюжэт, на фоне якога разгортваюцца падзеі, кожную дэталі і кожнае імгненне хочацца ўхапіць ва ўсіх падрабязнасцях, імкнешся паспяваць за зменлівасцю і трансфармацыяй карцін на заднім плане... І разумееш: каб ацаніць увесь маштаб, прыгажосць, нават фантастычнасць гэтай пастаноўкі, на «Багему» трэба будзе хадзіць яшчэ і яшчэ, і будзе магчымасць кожны раз адкрываць у гэтым спектаклі нешта новае. Гэта ж чудоўна! Каб опера так вабіла і чапляла не толькі музыкой... Гэта той варыянт, калі сышлося ўсё: рэжысёрскае прачытанне, мастацкае адлюстраванне і спева салістаў — аказваецца, усе нашы, усе працуюць выдатна, калі адчуваюць — дзеля чаго. І аркестр часам (здаецца!) адчувае, як дыхае спектакль, і ідзе ўслед за ім — тут менавіта гэта і трэба. Сышлося ўсё — і нарадзілася мастацтва.

Для Аляксандра Цітэля праца над «Багемай» не першая. Ён узначальвае оперную труп Маскоўскага музычнага тэатра імя Станіслаўскага і Неміровіча-Данчанкі, на сцэне якога ідзе гэты твор у яго ж пастаноўцы. Чым асабліва беларуская версія?

Опера была створана Пучыні ў канцы XIX стагоддзя і расказвала пра жыццё маладых творцаў, што імкнуліся ў Парыж у надзеі рэалізавацца. Гэта бліжэй да часу імпрэсіяністаў. А ўжо на пачатку XX стагоддзя Парыж стаў неформальным цэнтрам мастацтва Еўропы, дзе віравалі розныя мадэрнісцкія ідэі і плыні. Менавіта гэты часавы перыяд больш прывабіў рэжысёра: у спектаклі дзеянне адбываецца прыкладна ў 20-я гады мінулага стагоддзя.

Мадэрнісцкія настроі XX стагоддзя, пошукі мастацкай свабоды і чалавечай шчырасці і праз сто гадоў прыцягальныя. Пастановачная група робіць рэверанс у бок Беларусі: на сцэне — творы Шагала, Суціна, Малевіча...

Час тут відаць не толькі як антураж — сам кантэкст існавання мастацтва і творчага асяроддзя для гэтай оперы вельмі важны. Таму праз гэтую гульню з часам праступае яшчэ вобраз самой творчасці: яна ў адмысловых і неверагодных строях артыстаў у масавых сцэнах — вы нібыта назіраеце за вуліцамі Парыжа з лавамі ды мінакамі. Творчасць увасабляе і кожны з сяброў: іх род заняткаў рэжысёр акцэнтуюе ці то аркушамі паперы альбо кнігай, пэндзлем ці музычным інструментам. Кожны з чацвёркі імкнецца выжыць у гэтым горадзе, не губляе аптымізму: іх паглынаюць мары пра будучую выстаўку. І, здаецца, мы гэтыя мары «бачым» на свае вочы — карціны на заднім плане трансфармуюцца, перацякаюць адна ў адну, перадаючы настрой герояў, фактычна, жывуць разам з імі. Яны сутучныя і каханню, падкрэсліваючы рознасць яго праў. Мімі змагаецца з хваробай, баіцца страціць каханага. Мюзэта — наадварот: нібыта гуляе пачуццямі свайго сябра.

Аўтар сцэнаграфіі Юрый Усцінаў, мастак па касцюмах Ірына Акімава згодна з рэжысёрскай канцэпцыяй

стварылі мінімалістычныя дэкарацыі, якія могуць «ажываць» (дзякуючы прыёму «кінетычнага жывалісу»). Побывавы фактар мінімалізаваны: прадстаўнікі парыжскай багемы жывуць у вялікім памяшканні, знятым для правядзення выстаўкі. І ўсё на гэта працуе Пераказваць мастацкі складнік новай «Багемы» — няўдзячная справа. Бо гэта трэба бачыць — мы ж ідзём на цікавую выстаўку.

Наогул, у гэтым спектаклі творчасць — ва ўсім: у дэталі, якія абазначаюць прастору, — ці гэта прыдуманая «чарачная» на заднім плане (які Парыж без кавярняў?), ці балкон для рамантычных прызнанняў у выглядзе пантофіка на высокім абцесе, ці кранальны ложак для апошняга ўздыху галоўнай гераіні. Тут прадуманы кожны момант, кожная мізансцэна: як героі знаёмяцца і як размаўляюць, што ў іх на стала, нават калі на сцэне смятніца, то яе існаванне абгрунтаванае дзеяннямі персанажаў, а калі патрэбна, з’яўляецца прыбіральныхчыца, а за ложкамі Мімі, нібыта за катафалкам, ідуць верныя сябры...

Чула оперу не адзін раз, але стрымацца было складана. І стала зразумела, што значыць пачуццёвасць оперы: калі за некалькі гадзін спектакля перажыў палітру адчуванняў, кожнае з якіх было рэальнае, бо нараджалася ў сэрцы, а ты сам з’яўляўся часткай гэтай чароўнай атмасферы, — і тады навошта стрымлівацца? І як магчыма не крычаць «брава» выдатнай Мімі ў выкананні маладой спявачкі Марты Данусевіч, якая шмат для каго можа стаць асабістым адкрыццём (выхаванка беларускай вакальнай школы, дарэчы). І Рудольф Аляксандра Міхнюка ды Марсель Уладзіміра Громава былі такія ж пераканаўчыя (не толькі ў спевах, але і ў акцёрскай ігры). І аркестр (дырыжор-пастаноўшчык — заслужаны артыст Украіны Віктар Пласкіна) здолеў падкрэсліць ціхі момант развіцця назаўсёды.

І карціны на сцэне перацяклі ў чорны квадрат, за якім, магчыма, нічога няма, акрамя самой містыкі мастацтва.

Ларыса ЦІМОШЫК

Мегаэнерджайдзер

Прадзюсарка Воля Чайкоўская пра тое, чаму не сорамна гаварыць пра грошы

Адна дзяўчына здолела распачаць у Беларусі міжнародны кінафестываль «Паўночнае ззянне», за кароткі тэрмін зрабіла яго папулярным. Сіла духу (у дадзеным выпадку дакладна гэта) дапамагла ісці далей крок за крокам: дзякуючы Волі Чайкоўскай ужо з'яўляюцца новыя фільмы. І яе прыкладам натхняецца моладзь, якая доўга не рэфлексуе, атрымаецца ці не, а проста бярэ і робіць...

— Якім павінен быць фільм, каб ты захацела яго спрадзюсіраваць?

— Калі пачынаеш прадзюсіраваць, то ў цябе яшчэ няма фільма... Мне падабаюцца тэмы, прысвечаныя пытанням ідэнтыфікацыі і самаідэнтыфікацыі, усім відам камунікацый паміж асобамі. Геапалітычныя канфлікты, нават палітычныя тэмы, узаемадзеянне маленькага чалавека з вялікім светам. Пошукі сябе. Вельмі люблю эклектычныя праекты, эксперыментальныя, як фільм «Дарога».

— Але ён паўстаў як расійскі праект. А ці магло б нешта падобнае з'явіцца ў Беларусі? Ці тут кінажыццё больш складанае, чым у суседзяў?

— У мяне не толькі гэты фільм, яшчэ скончана праца над стужкай Дашы Кароль пра выпускнікоў ВНУ ў Беларусі. Цяпер у мяне 2 праекты ў постпрадакшн і 3 — у распрацоўцы, яны ўсе дакументальныя, ствараюцца беларускімі рэжысёрамі, на беларускай глебе. Адзін праект з Максімам Шведам — пра жэс-арт, пра карані ўрбаністычнай з'явы, феномен супрэматызму. Мы жартуем, што гэта спадчына Казіміра Малевіча, рэінкарнаваная праз нейкі лубок: яе ствараюць людзі, якія не маюць мастацкай адукацыі, але мы ў фільме задаём пытанне: ці з'яўляецца мастацтвам тое, што намалёвана на сцяне? Фільм пра графіці, але праз гэтую тэму раскрываецца сутнасць беларускай унутранай патрэбы, каб усё было ў парадку: чыста, роўна, дагледжана, прыстойна. Вельмі шмат разгав пра беларускую ментальнасць. Другі праект — «Мая бабуля з Марса» рэжысёра Сашы Міхалковіча — цяпер у мантажы. Гэта сямейная сага на фоне геапалітычнай катастрофы — украінскага канфлікту, тэмы Крыма. Трагедыя сям'і, якая аказалася падзеленай з-за гэтай сітуацыі. Рэжысёр здымае сваю бабулю і разважае пра тое, што такое карані і радзіма. Чаму чалавек сталага ўзросту складана пераехаць у іншае месца?.. Калі пытанне ў тым, ці можа з Беларусі выйсці фестывальны хіт, то скажу, што можа. Тэмы ёсць. Я веру ў тое, што ёсць і сілы.

— Чаму менавіта дакументальнае кіно?

— Гэта цікава. У нейкім сэнсе лягчэй, таму што патрэбна менш фінансавых намаганняў, чым у ігравым кіно. Для мяне гэта вельмі цікава. Пачула думку, якая мне вельмі спадабалася: калі ты працуеш у ігравым кіно як рэжысёр, то ўсё роўна трэба час ад часу рабіць дакументальныя фільмы, для таго, каб не губляць адчуванне праўды жыцця. Таму што калі сыходзіш у ігравое кіно, то губляеш сувязь з рэальнасцю, перастаеш разумець, як жывуць людзі, як камунікуюць, паводзяць сябе ў той ці іншай сітуацыі. Таму трэба быць сярод людзей. Мне ўсё гэта цікава і як для прадзюсаркі, і як для творцы, гэта элемент і самапазнання: калі ў чалавека добра развітая рэфлексія і самарэфлексія, то нейкую сітуацыю са свайго жыцця ён можа бачыць збоку, і гэта дапамагае нешта зразумець.

— Што павінен рабіць прадзюсар для кіно, каб яго адбылося?

— Прадзюсар — гэта мегаэнерджайзер, мегаарганізатар, мегаменеджар. Чалавек, які дапамагае адбыцца мастацкай з'яве, наладжвае камунікацыю паміж рэжысёрам, сцэнарыстам (калі такі ёсць), апэратарам, гукаапэратарам, а ў постпрадакшн паміж рыжысёрам і мантажорам прадзюсар выбудоўвае фестывальную стратэгію, маркетынгавы план, план па фінансаванні, думае, з якіх крыніц узяць грошы. Прадзюсар адказвае за дэдлайн, калі фільм патрэбна зрабіць. Адсочвае і кантралюе ўсе гэтыя працэсы, прысутнічае на прыняцці канцэптуальных рашэнняў, уплывае на іх. Натуральна, што калі гаворка пра аўтарскае кіно, то ўсё крыху інакш: калі працуеш з такім рэжысёрам, як Лазніца, то не асабліва паўплываеш на аўтарскія рашэнні. А калі здымаецца дэбют ці рэжысёры робяць другі ці трэці фільм і іх імёны могуць быць невядомыя, але яны таленавітыя асобы, усё адно ідзе працэс суаўтарства паміж прадзюсарам і рэжысёрам. За прадзюсарам — арганізацыя працэсу, пошук грошай, цалкам уся праца па працоўванні на ўсіх этапах.

— Ці ёсць у Беларусі людзі, гатовыя ўкладваць грошы ў кіно (акрамя дзяржавы)? Дзе іх знайсці?

— Складанае пытанне. З-за таго, што кіно ў Беларусі з'яўляецца даволі маргіналізаваным відам мастацтва (па розных прычынах), канешне, прыватных івестараў прыцягнуць складана, асабліва ў дакументальнае кіно.

— З-за таго, што яно не акупляецца?

— Ёсць паспяховыя гісторыі, выпадкі, калі на дакументальным кіно можна зарабіць — калі ёсць добры маркетынг. Але прадзюсар павінен зарабіць грошы, ён не можа займацца тым, што не прыносіць ніякага прыбытку. Прынамсі, гэта мусіць прыносіць зарплату людзям, якія ўцягнутыя ў працэс. Лепей, калі ёсць яшчэ і прыбытак. Я ведаю, што ў Беларусі ёсць такія людзі — мецэнаты, — якія могуць даць 10 000 еўра на фільм. Я з такімі не працавала. І яшчэ не асабліва прасіла ў кагосьці. У мяне праекты не вялікабюджэтныя, атрымліваецца знаходзіць на іх спонсараў па-за Беларуссю.

Але думаю, што прыйдзе час, і я пачну размаўляць у Беларусі з людзьмі, каб знайсці грошы на кіно. Думаю, што трэба гэта рабіць. Каб пераканаць, трэба паказаць сваю паспяховую гісторыю (у мяне такія ёсць), трэба паказаць кампетэнтнасць, трэба паказаць патэнцыял праекта. Разумець, з якім чалавекам размаўляеш: ці ён проста хоча даць грошы, каб пабачыць сваё імя ў цітрах, ці хоча зарабіць на гэтым, і ўжо далей выбудоўваць стратэгію камунікацыі.

— Фактычна мы гаворым пра навыкі ў пэўнай прафесіі. Ці зацікаўлена наша краіна ў такіх спецыялістах?

— Я не магу казаць за ўсю краіну. Магу меркаваць па тым, што бачу... На «Беларусьфільме» кажуць, што зацікаўлены.

— А чаму так: незалежнае кіно робім, але ледзь што ідзём на «Беларусьфільм»?

— Гэта да пытання пра тое, як у нас функцыянуе кінасфера, як праводзіцца конкурс кінапраектаў. У нас, калі незалежны прадзюсар прыйдзе ў Міністэрства культуры з думкай пра ўдзел у конкурсе, яго ўсё роўна накіруюць на «Беларусьфільм». Нядаўна агучвалася, што на «Беларусьфільме» хочуць зрабіць незалежную пляцоўку, праводзіць пітчынгі. Але незалежныя прадакшн-кампаніі павінны мець магчымасць удзельнічаць у адкрытым конкурсе: усе мы плацім падаткі і хочам мець такое ж права прэтэндаваць на бюджэтнае фінансаванне. Усе ў гэтым зацікаўлены, і трэба разумець, што жыццё рухаецца наперад і ўвесь час патрабуе ўдасканалення і перагляду падыходаў, таму што на сённяшні момант існуе вялікая колькасць абмежаванняў, якія не дазваляюць удзельнічаць у конкурсе незалежным прадзюсарам, якія не маюць статусу юрыдычнай асобы. Калі ты індывідуальны прадпрымальнік, то не можаш падаваць на праект, калі ты рэжысёр з ідэяй, то не можаш падаць на праект як фізічная асоба. І толькі юрыдычныя асобы, то-бок кампаніі, могуць удзельнічаць, і тое, калі ёсць стаж 5 гадоў з несупынай фільмаграфіяй. Таму толькі некалькі кампаній могуць удзельнічаць у конкурсе кінапраектаў, уключна з «Беларусьфільмам». У законе ёсць умова, што калі ты атрымліваеш грошы, то паслугі і арэнду абсталявання трэба браць у «Беларусьфільма». Ці спрыяе гэта развіццю кінарынку ў Беларусі?.. Як прадзюсарка адчуваю, што нібыта ўпіраюся ў нейкую столь — разумею, што тут магло б быць і чаго няма з-за таго, што негнуткая форма арганізацый кінапрацэсу.

— Калі пра кінадакументалістыку... У нашым грамадстве яна ўспрымаецца наогул як другасны кірунак пры тым, што цікавасць да дакументальнага кіно ў свеце ў наш час вялікая. Чаму так?

— З-за таго, што беларускае кіно маргіналізавалася. Усё, што звязанае з кінематографам, не з'яўляецца прыкметай добрага маркетынгу, добрага прадукту, добрага рэкламы. Не было прэзэдэнтаў, якія б гаварылі пра тое, што гэта цікава глядзець, што на гэтым можна зарабіць грошы. У нашых людзей савецкая ментальнасць: варта толькі загаварыць пра грошы, як усе пачынаюць саромецца, хаваць вочы і казаць пра меркантильнасць. Але пра гэта трэба гаварыць максімальна адкрыта.

Капрадукцыя павялічвае шанцы праекта на паспяховы дыстрыб'ютарскі і фестывальны лёс. Калі ёсць грошы з розных краін, гэта значыць, што ёсць кручок, на

Фота Іаны Шырко.

які можна чапляць лакальную дыстрыб'юцыю на іх тэрыторыі, кінатэатральны пракат, тэлебачанне. Мясцовы прадзюсар будзе зацікаўлены, каб такі фільм прадаць. Вы аб'ядноўваеце на маганні, у вас лепей выбудоўваецца фестывальная стратэгія.

— Госці, якія прыязджаюць на фестывалі — «Лістапад», «Паўночнае ззянне», — вядуць адукацыйныя праграмы, яны ж распаўядаюць, як працуе кінаіндустрыя на сучасным этапе. Які плён ад гэтага?

— Плён ад сустрэч заўжды ёсць. Але трэба разумець, што імгненнага эфекту не будзе, яго не можа быць, калі ў нас няма рынку. Нельга думаць, што на майстар-класы ў межах індустрыяльнай платформы «Лістапада» ці «Паўночнага ззяння» прыйдзе чалавек і праз год выдасць геніяльную работу. Така не будзе. Але гэта працэс, што патрабуе часу. І дапамагае аб'яднаць кінасупольнасць Беларусі.

Апошнім часам наша кінасупольнасць стала больш кансалідаваная, што вельмі цешыць. Але таго, каб агульная сітуацыя нейкім чынам мянялася, я пакуль не бачу. У Беларусі ўсё яшчэ адсутнічае адэкватнае разуменне, што такое прадзюсіраванне кіно.

— Хто наведвальнікі падобных майстар-класаў?

— Ёсць пэўная частка прафесіяналаў. Магу сказаць пра сябе: калі робяцца падобныя сустрэчы, мне цікава. Таго, каб было нейкае адкрыццё, няма. Таму што я ўсё гэта бачу на розных фестывалях, чую з першых вуснаў. Але калі я раблю такія майстар-класы на «Ззянні», то ўзровень глыбіні даводзіцца наўмысна паніжаць: тут людзі не валодаюць ні такой тэхнікай, ні такімі ведамі пра кінарынак, ні такімі ведамі пра кінапрацэс. Калі хочаш зрабіць майстар-клас для вузкіх прафесіяналаў, якія рэальна працуюць у індустрыі, то прыйдуць адзінкі. Даводзіцца ўсё рабіць на больш шырокую аўдыторыю. Я жартую, што калі сюды прывесці Марыяну Слот, прадзюсарку з Даніі, якая жыве ў Францыі, што працавала на некалькіх фільмах Лазніцы, то ў нас скажуць: «А хто яна? І што яна будзе тут расказваць?» Але рабіць гэтыя сустрэчы патрэбна, і лекцыі патрэбныя, таму што нічога з нічога не возьмецца.

Вучыць прадзюсіраванню трэба. У нас проста няма такой прафесіі і няма попыту на яе. У нас няма наладжанай кінаіндустрыі. Калі б зараз адкрылі межы і сюды прыйшлі б здымаць замежныя прадакшн-кампаніі, калі б у нас з'явілася сістэма, пры якой дзяржава кампенсуе 20—25 працэнтаў выдаткаў, якія кінематографісты трацяць у краіне, дзе здымаюць, то адразу людзі сталі б круціцца як у віры і рабіцца прадзюсарамі з-за таго, што гэтага патрабуе рынак. Гэта была б шокавая тэрапія.

— Часам гучаць думкі, што наш унутраны рынак абмежаваны...

— Але ў нас ён пакуль не склаўся. Спачатку трэба стварыць умовы, паглядзець, што з'явіцца, тады можна пра гэта гаварыць. Ніхто не кажа, што не патрэбна працаваць на замежку. Наадварот. «Беларусьфільм» — першы, каму трэба вучыцца працаваць не толькі на расійскі рынак, але і іншых краін. Для таго каб стварылася індустрыя і развіваўся кінарынак, тут трэба стварыць такія ўмовы, якія б спрыялі развіццю, запатрабаванасці з'яўлення спецыялістаў, прадзюсараў. Пакуль гэтага не будзе — не будзе ні кінарынку, ні прадзюсараў, ні адукацыі ў гэтай сферы. Калі будзе патрэба ў прадзюсарах, то і кінаадукацыя з'явіцца. Будуць запрашаць выбітных замежных прадзюсараў, каб вялі курс, чыталі лекцыі. Тое, чаго будзе патрабаваць рынак, знойдзецца. А пакуль той, хто рэальна хоча займацца кіно ў Беларусі, паедзе вучыцца гэтаму за мяжу і, можа, там застацца...

— Чаму ты збіраешся вучыцца ў Эстоніі? Сама ўжо спрадзюсіравала некалькі фільмаў...

— Я за тое, што ніколі не трэба спыняцца. І калі адчуваеш, што трэба вучыцца, то, значыць, самы час гэта рабіць. Я буду паглыбляць веды ў рэжысуры і прадзюсіраванні дакументальнага кіно. Кожны семестр буду здымаць па адным фільме сама. Але я не кідаю ўсё тут. У Беларусі ў мяне застаюцца цікавыя праекты і будуць з'яўляцца новыя. І фестываль «Паўночнае ззянне» працягнецца, проста я буду шмат чаго рабіць дыстанцыйна.

Ларыса ЦІМОШЫК

«НЕМАГЧЫМАЕ ШЧАСЦЕ» І ШЧАСЛІВАЯ РЭАЛЬНАСЦЬ

Перамога ў Міжнародным кампазітарскім конкурсе імя К. Орфа — у беларускай студэнткі Лізаветы Лобан

Ужніўні ў нямецкім горадзе Дысене праходзіў Міжнародны конкурс кампазітараў імя К. Орфа. Сярод 115 удзельнікаў з розных краін першую прэмію ў творчым спаборніцтве здабыла наша суайчынніца, студэнтка 2 курса кампазітарскага аддзялення Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі Лізавета Лобан (клас прафесара Галіны Гарэлавай).

Увазе журы было прадстаўлена сачыненне «Impossible happiness» («Немагчымае шчасце») — маналог-стан для жаночага голасу, фартэпіяна і рамачнага барабана. Урывак з верша Райнера Марыя Рыльке «Арфей. Эўрыдыка. Гермес» атрымаў у прадстаўленай рабоце асаблівае філасофскае ўвасабленне. Па словах аўтара, у вершы няма бурнага драматычнага развіцця, усё накіравана на перадачу каларыту аднаго імгнення. Гэта і было падкрэслена ў музыцы, адсюль паўстаў адмысловы жанр — маналог-стан.

Дарэчы, выкарыстанне гэтага верша было адной з умоў конкурсу. У вершы Арфей выводзіць сваю каханую Эўрыдыку разам з богам Гермесам з падземнага свету, і гэта здарыцца, толькі калі ён не павернецца да яе, інакш Эўрыдыка не зможа пакінуць падземны свет... Урывак падаваўся канкурсантам у трох моўных варыянтах на выбар: англійскай, іспанскай і нямецкай. Гэта стала для кампазітара асаблівай задачай, бо тэксты на замежнай мове маюць іншую інтанацыйнасць. Складаным было і тое, што верш нерыфмаваны, а белы, без дакладнай структуры і вызначанай каларыстыкі.

Падкрэсліць яго асаблівы каларыт трэба было праз інструментальны склад, які таксама быў рэгламентаваны ўмовамі конкурсу. Сярод абавязковых інструментаў — рамачны барабан, які мае спецыфічнае гучанне. Лізавета распавядае, што асвойвала гэты інструмент эмпірычным шляхам: пазнаёмілася з гучаннем, вывучыла тэхнічныя характарыстыкі і паспрабавала ўвасобіць тое, што адчула.

У выніку з 115 удзельнікаў конкурсу ў Дысене журы выбрала 10 фіналістаў, якія і змагаліся за перамогу. Адабраныя работы самыя разнастайныя: ад досыць традыцыйных па музычнай мове да авангардных, а таксама п'ес з выкарыстаннем элементаў перформансу.

— Удзел у конкурсах — гэта добры досвед, — прызнаецца Лізавета. — Таму што перад табой задача, якая абмежаваная канкрэтнымі ўмовамі, і трэба праявіць

фантазію, каб гэтую задачу вырашыць. Вядома, не ўсё адразу атрымліваецца. Але калі слухаеш свае творы на конкурсах, пачынаеш разумець, што атрымалася, а над чым трэба яшчэ папрацаваць.

Прафесар Галіна Гарэлава, загадчык кафедры кампазіцыі Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, адзначае:

— На жаль, цяпер рэдка ў клас трапляюць вучні, на якіх можна спадзявацца, што яны застануцца ў прафесіі. Няважна, у якім стылі яны будуць працаваць,

які эстэтычны кірунак абяруць, якой музычнай мовай будуць выказвацца. Важная адданасць прафесіі, якая ў Лізе ўжо прыкметная. Яшчэ мяне ў студэнтах прыцягвае здольнасць самастойна думаць. Прыемна, вядома, калі чалавек слухае тое, што ты кажаш і як бы існуе з табой ва ўнісон. А бывае і наадварот. Ліза адразу ярка пра сябе заявіла, звярнула ўвагу менавіта праз самастойнасць мыслення. Над конкурсным творам яна працавала сама, я практычна не ўмешвалася. У выніку сачыненне атрымалася вельмі выразнае, і, праслухаўшы астатнія конкурсныя работы, я і не сумнявалася, што ў Лізы ёсць шанц на перамогу.

Любоў СЫЦЬКО

ДАРЭЧЫ

Конкурс імя Карла Орфа заснаваны не так даўно. Сёлета ён прайшоў трэці раз. Яго мэта — дапамагачь кампазітарам, якія працуюць «у асноўным з чыстага творчага ідэалізму». Але мала дзе можна пачуць іх музыку ў выкананні іншых музыкантаў, калі не казаць пра магчымасці прызнання таленту кампазітараў у сучасным свеце, прычым гэта неабавязкова абумоўлена талентам, бо часта істотны той факт, што кампазітары не могуць «прадаць» сваю музыку. Гэты конкурс прапануе выхад да шырокай грамадскасці. Але конкурс мае сэнс толькі тады, калі зразумелыя прынцыпы, паводле якіх супастаўляюць удзельнікаў, адзначаюць арганізатары. Таму кожнаму даецца заданне стварыць кампазіцыю на аснове агульнай тэмы. Гэта можа быць мелодыя, рытм ці прапануецца тэкст для асэнсавання. Напрыклад, у якасці тэмы для першага конкурсу быў абраны рытм на аснове азбукі Морзэ. Гэта давала кампазітару свабоду выбару ўласнага стылю.

Конкурс імя Карла Орфа адкрыты для кампазітараў з розных краін свету, якія могуць ствараць свае варыяцыі на зададзенай тэму. У межах конкурсу выконваюцца 10 лепшых кампазіцый, з іх журы выбірае трох аўтараў-пераможцаў, якія ўзнагароджваюцца грашовымі прэміямі.

Лукавы фон

Праз фламенка і вольныя рытмы

Іспанія і Беларусь робяць крокі насустрач

Сцэна Белдзяржфілармоніі напоўнілася адценнямі Іспаніі: гукавымі, моўнымі, рытмічна-танцавальнымі. Дзякуючы праекту «Беларусь — Іспанія. Крокі насустрач» у нашу краіну завіталі майстры розных відаў мастацтваў.

Шэраг імпрэз, што ладзяцца гэтымі днямі ў межах праекта, прымеркаваныя да адкрыцця Пасольства Беларусі ў Іспаніі і праходзяць пад патранатам Пасольства Рэспублікі Беларусь у Каралеўстве Іспанія, а таксама Пасольства Каралеўства Іспаніі ў Расійскай Федэрацыі. Буйны праект «Беларусь — Іспанія. Крокі насустрач» ладзіцца па ініцыятыве Паўла Латушкі, Надзвычайнага і Паўнамоцнага Пасла Беларусі ў Францыі, па сумяшчальніцтве ў Іспаніі, Партугаліі і Манака.

Адной з адметных імпрэз стаў канцэрт пад назвай «Фарбы Іспаніі. Іспанскія Тэатр Фламенка і Джаз-бэнд у гасцях у «Камераты»». Вакальная група «Камерата», што мае статус заслужанага калектыву Беларусі, вядомая сваімі гукавымі эксперыментамі і інтэрпрэтацыямі мелодый розных народаў, у тым ліку іспанскіх. Яны гэта робяць фантастычна. Але была магчымасць зразумець, як гэта робяць самі іспанцы. Разам з нашымі спевакамі 11 верасня на сцэну выходзілі артысты вядомага ў Еўропе тэатра Фламенка пад кіраўніцтвам харэографа Франа Чафіна «*Fran Chafino y su Cuadro flamenco*», што прыехаў з горада Малага. Гэта захапляльна і чароўна, асабліва калі танец фламенка выконваюць сапраўдныя носьбіты гэтай традыцыі. Іспанскі джаз? Таксама адметная з'ява, што прадэманстравалі Джаз-бэнд Элісеа Ларэда «*Eliseo Lloreda Quintet*» з вострава Тэнерыфэ, што на Канарах. Падтрымку мерапрыемствам, якія маюць на мэце пазнаёміць беларусаў з сучаснай і традыцыйнай Іспаніяй адначасова, аказаў іспанскі турыстычны аператар «Свет Тур» (г. Малага) і кампанія «Мастацтва жыцця» (в. Тэнерыфэ). І сапраўды, пасля знаёмства з такой музыкай лёгка запаліцца ідэяй і рушыць у падарожжа, каб пачуць і пабачыць тыя ж гукі і танцы ў натуральным асяродку.

Адметна, што ў супрацоўніцтве арганізаваная і выстаўка, у якой прадстаўленыя

творы іспанскай мастачкі Аіксы Партэра з Мадрыда і нашай зямлячкі Алены Толабавай. З работамі творцаў можна пазнаёміцца ў Нацыянальным цэнтры сучаснага мастацтва Рэспублікі Беларусь. Магчыма, неўзабаве і творчая Беларусь сябе прадставіць у Іспаніі? Ёсць жа каму. Ды і танцы ў нас асаблівыя і таксама яркія.

Марыя АСПЕНКА

Сілуэты Спадчыны

Аўтарскі праект
Уладзіміра Цвіркі

СКІДЗЕЛЬ

Капліца Унебаўзняцця Найсвяцейшай Панны Марыі.

Каб максімальна адчуць захапляльную даўніну былога мястэчка Скідзель, што ў Гродзенскім раёне, адразу трэба накіравацца далей ад сучасных пабудов, у той куточак, які, здаецца, і сёння трымае ў моцных абдымках частку цікавага мінулага. Таму запрашаю вас у старажытны, але вельмі маляўнічы і добра спланаваны сядзібны парк шляхецкага роду Чацвярцінскіх.

Не пашкодзіць згадаць аднаго з прадстаўнікоў гэтага роду — Антонія Святаполк-Чацвярцінскага, які ў 1773 годзе разам з Тадэвушам Рэйтанам адмовіўся на сейме падпісваць ганебны акт першага падзелу Рэчы Паспалітай. А пасля падаўлення паўстання пад кіраўніцтвам Тадэвуша Касцюшкі, у якім ён браў удзел, Антоній Чацвярцінскі быў арыштаваны і павешаны.

Сёння парк падзяляецца на дзве няроўныя часткі дарогай, якая выбягае з горада на Дэмбраву, і невяліччай рэчкай Спешанкай, што потым упадае ў раку Скідзянку. З правага боку, калі ехаць з горада, большая частка сядзібнага парку сустракае нас вельмі цікавай брамай у стылі рамантызму. Вырасла яна, можа, нечакана, вежамі, якія, здаецца, стаяць тут з далёкага Сярэднявечча, хаця насамрэч пабудаваны ў самым канцы XIX стагоддзя. Уздымаюцца яны на розную вышыню: адна — амаль на сем метраў, другая — на два метры ніжэй. Кожная мае свой асобны ўваход, а паміж імі месціцца каваныя вароты, праз якія ў мінулым праязджалі карэты ды вазы. За вежамі брамы раскінуўся парк.

Першыя звесткі пра Свідзель датуюцца 1498 годам. Тады паселішча ўваходзіла ў склад Гарадзенскага павета Троцкага ваяводства Вялікага Княства Літоўскага. У 1516 годзе гэта была маёмасць гарадзенскага старасты Юрыя Радзівіла, а ў 1588 годзе горад стаў цэнтрам воласці.

Вельмі значны гандлёвы і культурны штуршок горад атрымаў пасля прывілея, выдадзенага каралём Уладзіславам IV Вазам у 1644 годзе, які дазваляў жыхарам мястэчка два разы на год праводзіць вялікія кірмашы. У выніку Скідзель набыў шырокую вядомасць як гандлёвы цэнтр з аднаго боку на шляху з Гародні на Шчучын ды Ліду, а з другога — на Ваўкавыск і Зэльву.

Вялікія страты панесла Рэч Паспалітая, у тым ліку Вялікае Княства Літоўскае, падчас працяглай Паўночнай вайны, якая бушавала на яе землях у 1702—1708 гадах. Шмат нашых зямель Вялікае Княства Літоўскае было спустошана і разрабавана пры вядзенні баявых дзеянняў войскамі Швецыі і Расіі. Не пазбег разбурэнняў ды пажа-

раў і Скідзель. Толькі дзякуючы вялікім намаганням мясцовых жыхароў горад падняўся з руін ды попелу. Жыццё было мацнейшае за наступствы вайны...

За брамай, злева ў парк, выдатна захаваўся гаспадарчыя пабудовы сядзібы Чацвярцінскіх, якія сёння даюць жылло жыхарам горада. А ў будынку млына, які стаіць на ўзнятым беразе Скідзянкі, утульна размясцілася адміністрацыйная ўстанова. Трошкі далей ад брамы — будынкі кухні. Паркавыя алеі яшчэ захаваў былую веліч, а таксама сваю непасрэдную функцыю дзяліць прастору парка на самастойныя і ў нечым асаблівыя часткі.

Сядзібны дом не захаваўся. Няма і бровара. Знішчаныя будынкі цаглянага ды вапнавага заводаў. У свой час прадукты гаспадарчай дзейнасці актыўна вывозіліся па Нёмане ў гарады Еўропы, прытым на сваіх спецыяльных судах ці платах. А везці было што. Сяляне, акрамя працы на палетках і ў сядзібе, мелі магчымасць прафесійна займацца рознымі рамёствамі. Далёка за ваколіцамі Скідзеля ведалі мясцовых цесляроў, сталяроў... Таленавіта выраблялі тут і разнастайныя скураны абутак. У шматлікіх гандлёвых лаўках яўрэяў, якія складалі амаль палову жыхароў горада, заўсёды можна было набыць якаснае хатняе печыва з начынкамі.

Развітаемся з гэтай паловай парку і пойдзем цераз дарогу праз сучасны, але вельмі ўдала стылізаваны масток, у другую (не менш цікавую) яго частку.

Тут не адчуваецца разнапланавасці, яскрава выражаных кірункаў у ландшафтным дызайне. Здаецца, усё набліжана да нябачных прыродных законаў, адчуваецца вольнасць абшараў, менш прыкладзена працы рук і чалавечай фантазіі. Затое ў гэтай частцы парку з размахам гаспадарыць прырода. Да ўсяго нас чакае яшчэ адна архітэктурная каштоўнасць былога мястэчка — капліца Унебаўзняцця Найсвяцейшай Панны Марыі.

Гэта радавая пахавальня князёў Чацвярцінскіх. Пабудаваная яна была з якаснай цэглы ў 1870 годзе. Ужо другое стагоддзе ў яе вонкавым абліччы пануе выразны гатычны стыль. І, ведаеце, толькі цяпер зразумеў, наколькі яскрава перагукаюцца дзве гэтыя пабудовы: вежы брамы і капліца. Яны размясціліся ў розных куточках парку, размежаваныя дарогай ды ракой, і маюць рознае прызначэнне. Але як выразна аб'ядноўваюць сабой гэтае асяроддзе парку, навакольных краявідаў і нават сучаснага ды мінулага ў жыцці прыгожага і ўтульнага беларускага гарадка!

Слова «скідзель» (тапонім) мае балцкае паходжанне і ўтвараецца ад слова «шчыт». Значыць, гэтыя архітэктурныя помнікі з назвай горада не толькі аб'ядноўваюць мінулае і сучаснае, але і бароняць яго разам з намі. Добра, што яны дайшлі да нас, нягледзячы ні на што.